

JOGHISTÓRIA

AZ ELTE ÁJK MAGYAR ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRÉNEK HIVATALOS FOLYÓIRATA

www.facebook.com/joghistoria

Látogatás a tököli Fiataikorúak

Büntetés-végrehajtási intézetében

40. oldal

ISSN 2062-9699

A TARTALOMBÓL:

[Cikkíró
pályázat]
A HÓHÉR EGY
NAPJA
(novella)

[Jogtörténet]

- A HALÁLBÜNTETÉS ÉS A PÉNZBÜNTETÉS SZABÁLYOZÁSA ÉS VÉGREHAJTÁSA...
- BOSZORKÁNYOK MÁRPEDIG NINCSENEK

[Jog és kultúra]

- TÖRVÉNYTISZTELŐ POLGÁR
- MÉGIS, KINEK AZ ÉLETE?

[tartalomjegyzék]

[főszerkesztői köszöntő]	3
-----------------------------------	---

[**cikkíró pályázat**]

Bartuszek Lilla: A hóhér egy napja	4
Lévay Melitta: A király kivonulása a központi bíraskodásból az Árpád-korban	8

[**jogtörténet**]

Barkóczy Dávid: A halálbüntetés és pénzbüntetés szabályozása és végrehajtása a Csemegi-kódexben és az 1896. évi bünvádi perrendtartásban	11
Boros Árpád: Az okkupált és a Vichy-Franciaországról	16
Kocsárdy Nóra: A rendszerváltástól az Mötv.-ig	23
Kurucz Anna: Boszorkányok márpedig nincsenek	27
Sziládi Péter: Út a fiatalkorú elkövetők büntetőjogának első novelláris változtatásáig Balogh Jenő munkássága nyomán	32

[**jog és kultúra**]

Filmajánló • Törvénytisztelő polgár	37
Színarab-ajánló • Mégis, kinek az élete?	38

[**tdk hírek**]

Barkóczy Dávid: Idén hetedik alkalommal kerül megrendezésre a YOU MÁJT WIN! tanulmányi verseny	39
Barkóczy Dávid: Látogatás a tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében	40
Barkóczy Dávid, Nagy Virág Eszter: Bemutatkozik a MÁJT TDK	42

[alkotmány-és jogtörténeti rejtvény]	43
---	----

A címlapon tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének épületegyüttese, valamint a Tudományos Diákkör tagjairól az intézettelátogatás után készült csoportkép látható.

© Barkóczy Dávid, Nagy Virág Eszter, 2016
© A szerzők, 2016
© Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Joghistória 2016

Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgatótudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam-és jogtörténet.

Elérhetőségünk: **joghistoria@gmail.com**

JOGHISTÓRIA

SZERKESZTŐSÉG

Felelős szerkesztő:

dr. Képešy Imre

Főszerkesztő:

Barkóczi Dávid**Nagy Virág Eszter**

ROVATVEZETŐK

Barkóczi Dávid

(Interjú, Jogtörténet, Jog és kultúra, TDK hírek, Alkotmány- és jogtörténeti rejtvény)

Nagy Virág Eszter

(Alkotmánytörténet, Jog és kultúra, TDK hírek)

KORREKTÚRA

Barkóczi Dávid
dr. Képešy Imre
Nagy Virág EszterBORÍTÓTERV ÉS
BELSŐ TERVEZÉS, TÖRDELÉS

Barkóczi Dávid

KIADJA

Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék
(Cím: 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3., II. em. 211.;
Tel./Fax.: 06 1 411 6518)

ISSN 2062-9699

KAPCSOLAT

joghistoria@gmail.com

LAPZÁRTA

2016. április 11.

Kedves Olvasóink!

A Joghistoria szerkesztőségének nevében sok szeretettel köszöntjük Önöket. Mit is tartanak jelenleg a kezükben? A Joghistoria című folyóirat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének hivatalos lapja. Kiadványunk immár kerekén két évtizede biztosít lehetőséget Tanszékünk demonstrátorainak és a Tudományos Diákkörben résztvevő hallgatóknak arra, hogy alkotmány-, illetve jogtörténeti témájú tanulmányaikat, kutatásaik eredményeit publikálják. A korábbi TDK Híradó 2011 óta ISSN számmal is rendelkezik, tehát nemzetközileg elismert időszaki kiadványnak minősül, ezáltal az újságban megjelenő tanulmányok tudományos publikációnak számítanak.

A tavalyi tanév második félévében nem csupán külsejében, hanem tartalmában is megújult a folyóirat. Legfőbb célunk volt a hagyományok megőrzése mellett egy olyan átalakítás megvalósítása, mely lehetővé teszi a tudományos ismeretek szélesebb körű terjesztését, a folyóirat népszerűsítését, illetve a hallgatók és a Tanszék közötti kapcsolat elmélyítését. A Joghistoria új, állandó, tematikus rovatokkal jelentkezik, melyek a tudományos igényű írások mellett a közösségi híreknek is teret biztosítanak. Az újság személyesebb hangvétele, a beszámolók és a fényképek mind azt a célt szolgálják, hogy az olvasók még inkább betekintést nyerjenek a TDK és a Tanszék mindennapjaiba. Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Aktuális számunkban elsőként az idei **Cikkíró pályázat** *Novella*, illetve *Tudományos cikk* kategóriájának 1. helyezett munkáit olvashatják. A **Jogtörténet** rovatban a halálbüntetés és a pénzbüntetés szabályozásáról és végrehajtásáról, az okkupált és a Vichy-Franciaországról, a régi és az új helyi önkormányzati törvény közötti különbségekről, a boszorkányság jogtörténeti vetületeiről, valamint fiatalok büntetőjogáról olvashatnak. **Jog és kultúra** rovatunkban újabb jogi témájú könyveket és filmeket ajánlunk Olvasóink figyelmébe. A **TDK hírek**ben bővebben megismerhetik a YOU MÁJT WIN! tanulmányi versenyt és betekínhetnek a Tudományos Diákkörtökös intézetlátogatásába. A folyóirat végén szokásunkhoz híven **alkotmány- és jogtörténeti rejtvényt** kínálunk az első évfolyamos hallgatók számára.

Kellemes olvasást kívánunk!

Barkóczi Dávid

Barkóczi Dávid

főszerkesztők

Nagy Virág Eszter

Nagy Virág Eszter

Novella kategória

1. helyezés

A hóhér egy napja

Írta: BARTUSZEK LILLA

Koránra járhatott még az idő, hiszen valahol a távolban egy kakas épp csak hogy nekikezdett kukorékolni, mikor bent a házban Hamberger Sándor szemei kipattantak. Szokva volt ő már az efféle korai keléshez, hiszen immáron húsz éve minden reggel a kakasok hangos rikoltásai verik fel őt álmából. De nincs mit tenni, ha egyszer dolog van, akkor dolog van.

A szokásos gyors, férfias módján egy szempillantás alatt magára öltötte díszesnek nem éppen mondható, ám annál rikítóbb piros öltözetét, és a nap sugarai még épphogy látszani kezdtek a magas dombok mögül, Hamberger Sándor már ki is lépett a sintérlak kapuján.

A város utcái kezdtek megtelni a sürgölődő asszonynéppel, akik mind a piacra igyekeztek, hogy uraságaiknak – mire azok felébrednek – friss reggelire valóval szolgáljanak. Amerre Hamberger Sándor járt, ott egy pillanatra mintha megfagyott volna a levegő. Mindenki tudta ki közeleg, hiszen e rikító – magyar szabásúnak is nevezett – piros gúnyát már messziről kiszúrta még a legvénebb asszony is a városban.

De hogy ki is volt e piros ruhában a város-on némán átsuhanó alak, akitől mindenki rettegni látszott, és akit mindenki szinte úgy került ki, mintha bizony valamiféle ragályos nyavalya hordozója lenne? Hamberger Sándor hóhér volt. Azok közül is a legjobbak és leghírhedtebbek egyike.

És hogy hova is igyekszik ilyen korán reggel asszonyok tucatjainak riadalmát keltve? Éppen parancsadóihoz igyekszik a városi tanácshoz a napi eligazítását kérve, hogy megtudja, ma miféle gonosztevők várják sorsukat, büntetésüket.

A városi tanács épületében még minden csendes volt, csupán néhány fáklya égett a folyosókon, így Hamberger Sándor zajos lépéseinek visszhangját még a szomszéd utcában is hallani lehetett talán. A tanács feje már nagy, terebélyes asztala mögött ült, éppen valamiféle papírosra

írogatott, fehér ruháját már mindenhol tinta borította.

– Jó reggelt méltóságos Uram! – szólította meg parancsadóját a hóhér.

– Jó reggelt, fiam! – szólt vissza az öreg hivatalnok reggeli rekedt hangján az asztal mögül.

– Híreim vannak számodra! Ma Kecskemétre utazol, a kocsi már kint vár rád az épület előtt. Menj, ne várasd soká a kocsist, ha még napszálltára haza óhajtasz térni.

– Igenis, Uram! – válaszolt Hamberger Sándor, majd anélkül, hogy további kérdéseket tett volna föl a hivatalnoknak, sarkon fordult, és kilépett a szobából.

Az épület előtt valóban ott várta a kocsis, ahogy azt az imént az utasításában elmondták, ma Kecskemétre kell utazni. Nem számított ritkaságszámba, hogy egy-egy napon hóhérunkat vidékre szólította kötelessége, hiszen rendszeres gyakorlatnak számított, hogy a budai hóhért kérték ki a vidékre is. Kecskemét városának nem lévén hóhérszolgája, alkalomadtán, ha a városban felszaporodtak a büntetésre váró gaztevők, a fővárosban lakó hóhért hívták segítségül egy napra, hogy feladatát ellássa.

Ezen esetekben igazi úri elbánásban részesedett a budai hóhér, minekutána a tanács a fizetésén kívül tartozott még kíséretet adni is mellé, amely őt Budáról elhozza, tartozott őt ellátni étellel és ital helyett neki napjára 40 koronát fizetni és haza is kíséreni.

Kecskemét városáig az út kocsin fél nappal nemigen hosszabb, ám az utazás alatt hóhérunknak volt ideje elmerülni gondolataiban. Volt is min elgondolkoznia, hiszen – bár hozzászokott már az országjáráshoz az elmúlt évek során – Kecskemét gondolata mégis mindig különös érzést keltett benne. Ahogy a macskaköveken és földutakon rázkódó kocsi hátuljában zötykölődött, régi, fiatalkori évei jártak az eszébe, és az a bizonyos

nap, ott Budán, a vásárban...

De hogy mi is történt ezen a bizonyos napon? Nagy nap volt az, hiszen akkor állhatott fel először az akasztófa mellé, ott vette kezdetét pályája. Ám az a nap mégis más volt, mint azóta akármelyik. Még nem ismerték, még nem húzódtak el tőle. Még nem érezte magát idegennek és kiközösítettnek... Azon a napon, ott a vásárban botlott bele abba a barna szempárba, amelyet azóta se felejt el soha, amíg él. Hogyan is lehetne azokat elfelejteni. Na, de hogy ki volt ezen gyönyörű szemeknek a gazdája? Megyei Ilona volt biza, egy nagy kecskeméti nemesi család fejének legifjabbik leánya, aki aznap éppen édesapját kísérte el a városba. Noha találkozásuk alig néhány percig tartott, mindkettejüknek élenken él emlékezetében a nagy találkozás.

„Vajon mi lehet most e lánnyal?” – elmélkedett a gyorsan suhanó kocsi hátuljában a hóhér. „Házas-e már? Anya-e már?” Talán ha annak idején, ott a piactéren meggondolja magát, lemond a hóhéri pályáról, akkor talán feleségül vehette volna a leányt, és akkor most nem kellene egyedül tengenie mindennapjait a sintérlakban, feleség nélkül az oldalán. Hiszen köztudott, hogy hóhérok csak hóhérok leányaival házasodhattak, ám azok közül nem akadt egy sem, aki elnyerte volna hóhérunk szívét...

De sajnos az élet akkor másként rendelkezett. Apja is hóhér volt már, annak az apja is, és annak az apja is, így természetesnek látszott, hogy Hamberger Sándor is eme foglalkozást választja majd. De e döntésben inkább vezérelte a vágy, hogy édesapját boldoggá tegye, mintsem saját elhatározása. No meg persze a társadalmi vélekedés is... Hiszen ki menne hozzá egy hóhérok leaszármazottjához, még ha ő maga nem is lett volna azzá... Egy nemes leány semmiképpen se... Így akkor, ott aznap a piacon nem vett elég bátorságot ahhoz, hogy szerelmével ostromolni kezdje a nemes leányt. Ehelyett neki hátat fordítva felmászott aznap a bitófa mellé, és megtette először, és ezzel már nem volt visszaút... De akár ahányszor Kecskeméten járt, mindig eszébe jutott az a két barna szem...

Hóhérunk úgy elmerült gondolataiban, hogy észre sem vette, hogy időközben a kocsi befordult a kecskeméti főtérre. A téren egy gombostűt se lehetett volna elejteni, annyian tolongtak az akasztófa körül. Itt még nagy ünnepi számba megy, ha akasztást tartanak. Budán egyre kevesebb embert vonzanak ezek a véres jelenetek. Itt az emberek még élvezik, ha olyat láthatnak, amitől a legerősebb férfiembernek is megborsózik a háta.

Hamberger Sándor, miután köszöntötte a kecskeméti előkelőségeket, nyomban a tér közepén álló emelvény felé vette az irányt. Alig tudta magát átverekedni az embertömegben, annyian várták már a véres attrakciót...

A nap már délutánba fordult, hóhérunknak azonnal még mindig volt feladata... Itt sem volt más, mint Budán. Úgy látszik, hogy aljas, lelketlen gonosztevők és egyszerű tolvajok nem csak a fővárosban vannak, hanem vidéken is. Egy akasztás, egy keréketörés, egy lefejezés... A büntetésre várók sora végeláthatatlannak tűnt...

Hóhérunk kezdett megfáradni, testileg és lelkileg egyaránt. Ekkor hirtelen egy tisztviselő jelent meg mellette és odahajolt hozzá.

– Az utolsó elítélt következik, egy nemes vénember, akit hitszegés miatt fogtak perbe, ám itt mindenki nagyon szerette – súgta a hóhér fülébe a tisztségviselő. Akiket itt látsz a téren, szinte egytől egyig miatta jöttek ki ide ma. Ne lepődj meg, ha fokozódnak az indulatok.

– Ki lehet ez az ember, akit ennyire szeretnek, annak ellenére, hogy hitszegéssel vádolják? – elmélkedett magában Hamberger Sándor.

Ekkor az emelvény aljában megjelent az elítélt. Hosszú ősz haja és ősz szakála miatt nehezen voltak kivehetőek arcvonásai, mégis volt benne valami ismerős, valami különleges. „Mintha láttam volna már valahol!” – jutott a hóhér eszébe, de hamar elvetette magában a gondolatot. „Nem szabad, hogy bármi is hasson a szívemre” – győzködtte magát. „Én nem tehetem meg, nekem nem lehet szívem” – mondotta magában.

De már késő volt... Abban a pillanatban, ahogy rátekintett az idős emberre, rájött, hogy kit

lát ott. Ugyanazon barna szempár nézett fel rá kétségbeesetten, mint amihez megtévesztően hasonlival találkozott akkor, ott Budán a piactéren. Ez a vén aggastyán, aki most itt térdepelt előtte, nem lehetett más, mint ama csodaszép leány édesapja. „Biztosan ő az! Nem lehet senki más! Ezt a szempárt bárhol felismerném!”

De kár is lett volna magát tovább győzködtetnie, hiszen ekkor az emelvény alján megpillantotta Őt! Kisírt szemmel, zokogva térdepelt Megyei Ilona a porban, és hangosan rimánkodott apja életéért. „Bizonyosan felismert” – gondolta a hóhér. „Tudnia kell, hogy én vagyok az, különben nem esdekelne így.”

A hóhér hátrapillantott a hivatalnokra, aki az imént figyelmeztette, ám az csupán zavartan bámult rá. Nem értette, hogy miért sápadt el hirtelen a hóhér, mi üthetett belé, hiszen egy egyszerű lefejezésnél ezerszer szörnyűbbet is átélt már. Mi lehet a gond?

Eközben a hóhér fejében egymást érték a gondolatok: „Mitévő legyek? Nem ölhetem meg, nem tehetem, mégis meg kell tennem. Ha nem teszem, holnap az én fejemet veszi valaki... Nem lehetek gyenge...” Ám ebben a pillanatban elsötétült a világ, és már csak elmosódott hangokat hallott, majd elvesztette az eszméletét.

Pár perc múlva egy zárt szobában tért magához. Körbepillantott, de nem látott senkit. Még kábult volt, nem tudta hol lehet. Ekkor az ajtó nyitódására lett figyelmes. Kinyitotta a szemét, és nem merte elhinni, amit látott: az ő Ilonája állt ott előtte.

– Hát maga hogy kerül ide? – kérdezte szinte gyermeketeg izgalommal a hóhér.

– Shhh – csitította a leány. Az örök nem hallhatják meg, hogy itt vagyok, de látnom kellett magát.

– Hát felismert? – csodálkozott Hamberger Sándor.

– Hát lehet magát elfelejteni? – pirult el a leány. Segítenie kell, ott kint az elítélt, akit éppen lefejezni készül, az ott az én... az én... – nem tudta tovább mondani, mert ismét patakokban kezdtek

folyni a könnyei.

– A maga apja... igen...

– Hát tudja...

– Igen.

– Mitévők legyünk? – sopánkodott a leány.

– Meg kell tennem, nincs más választásom. Ez a hivatásom, ez az életem, nem befolyásolhat semmi sem. Nekem nincs szívem.

– Az nem lehet, válaszolta a leány, lennie kell! Én tudom, hogy van.

– Aznap, ott a piactéren... ott még volt... De ma már nincs.

– Hogy tud így élni?

– Nem volt más választásom. A vér nem válik vízzé.

– Ne mondjon ilyet! Én...

Ám ebben a pillanatban nyílt az ajtó, az örök befelé igyekeztek.

– Ne tegye, kérem! – suttogta a leány még egyszer, utoljára, kétségbeesetten, majd elbújt a függöny mögött.

Az örök ekkor beléptek a szobába.

– Hát magához tért!

– Igen, már jobban vagyok.

– Ezt örömmel halljuk, akkor indulás, a nép már türelmetlen, és azt a hitvány gazembert se várakoztathatjuk tovább.

Ezzel karon ragadták a hóhért, és megindultak vele ismét az emelvény felé.

Hamberger Sándor mozogni is alig tudott... Úgy érezte, mintha ólomból lennének a lábai. Nem tudta, hogy mitévő legyen.

Fellépett az emelvényre, majd rá sem nézett az apára, úgy nyúlt bárdja felé. Magasra lendítette, összeszorította fogait, lehunyta a szemét és lecsapott...

A téren állók visszatartották lélegzetüket... Egyszerre nagy morajlás hallatszott... Hóhérrunk kinyitotta a szemét, és maga sem hitte el, ami

történt. Életében először nem talált ütése... Ilyen még soha nem fordult elő vele, senki sem, még ő maga sem értette, hogy mi történhetett. Ismét magasba lendítette a bárdját, úgy mint az imént, vett egy mély levegőt, és újra csapott... A tömeg most felhördült... Ismét nem talált...

„Mi történik velem?” – értetlenkedett a hóhér. „Harmadszorra nem vétem el...” – fordult oda a városi előkelőkhöz... „Nem szabadulhat.”

Ám ekkor már minden világossá vált számára. „Ez Isten jutalma, ezzel teszi jóvá, hogy akkor, aznap, a piactéren nem visszakozhattam.”

Ismét magasba lendítette a bárdot... Az előző két alkalommal feltett szándéka volt eltalálni az aggastyánt, most már nem... Ha ezért neki bűnhődnie kell, hát bűnhődjön, de mindenáron szabadulni engedi a nemest. „Ennek így kell lennie.” – mormolta magában, s “lecsapott”. A tömeg felhördült... Harmadszorra sem talált a hóhér bárdja. A

téren üdvívalgás lett úrrá. A vén aggastyán feltérintett, és csak ennyit mondott: „Köszönöm fiam, míg élünk nem felejtünk el.”

A városi vezetés korántsem volt ennyire elragadtatva a történetektől. De mit volt mit tenni. Ezerből egyszer, de megesik az ilyen.

A hazaút némán telt, a hóhér maga se tudta, hogy mire vélje az aznap történeteket... De szerencséje volt, nem került sor komolyabb elmarasztalásra, ám aznapi járadékát nem kaphatta meg. De ez volt a legcsekélyebb következmény, nem foglalkozott vele.

Hazaérvén gyertyát gyújtott, majd nyugovóra tért. „Ma végre valami jót cselekedtem.” – sóhajtott magában, majd hosszú évek óta először tiszta szívvel, büntudat nélkül hajtotta álomra a fejét.

Tudományos cikk kategória

1. helyezés

A király kivonulása a központi bírászkodásból az Árpád-korban

Írta: LÉVAY MELITTA

A magyarság kárpát-medencei letelepedésével megindulhatott hazánk azon a rögső úton, amely biztosította számára a fennmaradást a középkor gyorsan változó erőviszonyaiban. Ahhoz, hogy a Magyar Királyság tartósan bizonyuljon, meg kellett teremteni az állami működéshez elengedhetetlen intézményeket, és ki kellett alakítani azon funkciókat, amelyek a mintha nyugati államokban szerves fejlődés révén jöhettek létre. Bár hazánk történelmét évszázadokig a szokásjog uralta, a kor viszonyait figyelembe véve ez is elégnak bizonyult a magyar állam felállításához.

Az állammá alakulás kezdetén a király, mint az államszervezet feje, egy személyben testesítette meg a legfőbb hatalom forrását, így az igazságszolgáltatás fennhatósága is az ő kezében nyugodott, így „a bírósági szervezet „gócpontja” a király udvara, kúriája volt”¹. A jogviták szaporodása folytán később törvényszerű lett az igazságszolgáltatási szervezet differenciálódása. Emellett elősegítette a vidéki ítélezés intézményesülését, hogy a királyi udvar vándorlása során elégíthette csak ki a peres felek igényeit, amely nem kedvelt az ügyek gyors és hatékony lezárásának.

A vidéki és központi törvénykezés elkülönülése egyre nyilvánvalóbbá jele lett annak a nyílt jogegyenlőtlenségnek, amely a feudális társadalmak sajátja. A jogi partikularizmus hatására pedig nem csupán a társadalmi rétegek közötti, hanem a területiális egyenlőtlenségek is tovább erősítették az ítélezési gyakorlat sokszínű jellegét (ehhez természetesen az írott jog hiánya által teremtett jogbizonytalanság is nagymértékben hozzájárult).

A király *propria in persona* igazságszolgáltatási tevékenységének erózióját jelentette az a tendencia, amelynek során az Árpád-korban előbb a nádor, majd az országbíró is ítélezhetett a királyi udvarban, majd országos bírónak válva tovább terjeszthették hatáskörüket. Mindennek ellenére

azonban senki sem vitathatta el azt a tényt, hogy „a királyság megalakulása óta minden bírói hatalomnak az országban kútfeje a király volt”², így semmi sem akadályozta meg azt, hogy a király egyes privilegizált esetekben magához vonjon ügyeket. Ennek hatására továbbra is igyekezett mindenki perével a király elé járulni, s általa igazságot szolgáltatni. Azonban a „király udvarban, hol a nemes igazságát kereste”³, a lehetőség csak egy szűk kör számára adatott meg.

A központi törvénykezés modelljében a király személyes ítélethozatala egyre inkább háttérbe szorult, s ahogy a vidéki törvénykezés is egyre szervezettebbé vált, úgy vette át az uralkodó szerepét a központi bírászkodásban az udvari méltóságok illetően kötelessége. A kúrián belüli háttérbe vonulással párhuzamosan a vidéki bíróságokon is egyre differenciáltabb szervezetrendszer alakult ki, s Könyves Kálmán idejére e területen megszűnt a királyi közvetlen hatalomgyakorlása.⁴

Már Szent László törvényeiből kitűnik az a gyakorlat, mely szerint a királyi udvar népei felett a *comes palatii*, azaz a nádorispán szolgáltatathat igazságot, de ezt a tevékenységet lovagkirályunk csupán azokra korlátozta, „kiket udvarnokoknak hivatattak”. E rendelkezés tehát korlátolt állított fel a nádorispán királyi kúrián kívüli jogszolgáltatásával szemben, azonban azt nem tiltotta, hogy a nádor szabad akaratukból elé járulók felett is ítéletet mondhasson. Ahogy Bónis György is rámutat, a *palatinus* tisztje Árpád-házi királyaink alatt egyre inkább bírói arculatot vett fel⁵, s végül az Aranybullával érte el joghatósága legmagasabb fokát. Ettől kezdve ugyanis országunk minden embere felett megillette őt az ítélezési jog (az Aranybulla azonban kivételként említi az olyan pereket, amely egy nemest fej-, illetve jószágvesztéssel fenyeget, az ilyen ügyeket ugyanis továbbra is kötelessége volt a király tudomására hozni). A XIII. századtól legmarkánsabban vármegyékben

tartott *generalis congregatió*kon gyakorolhatta ítélezési jogkörét, immár a király kúriáján kívül.

A nádor szerepének bővülése nem korlátozódott azonban bírói hatalmának megnövekedésére, azon felül királyaink ugyanis egyre befolyásosabb funkciókkal ruházták fel, míg végül szerepét a kúriában az udvarbíró vette át. A *comes curiae* jogosítványainak kiszélesítése jelentette a királyi hatalom kivonulásának következő fokát a központi törvénykezés modelljében az Árpád-házi királyok uralkodásának idején. Az udvarbíró a nádor örökébe lépve vált a király kúriájának igazságszolgáltatójává, ezáltal elősegítve azt a folyamatot, amelynek során a nádorispán elhagyva az udvart, önálló bírói széket alakítva országos méltósággá válhatott. Minderre a XII. század során kerülhetett sor, s az 1222. évi Aranybullában az udvarbíró már mint országbíró szerepelt. A név latin változása (*judex curiae regiae*) is arra enged következtetni, hogy ezen udvari méltóság esetében is mindinkább a bírói tevékenység vette át a központi szerepet. Bár az Aranybulla IX. cikkelyének rendelkezése szerint az országbíró még csak a királyi udvarban illette meg joghatóság mindenki felett, később ő is országos nagybírává vált, s a nádorhoz hasonlóan maradandó tisztségviselőnek bizonyult. Változó jogkörrel ugyan, de még a polgári korszakban is jelen volt a magyar közéletben.

Az országbíró színre lépésével maga jelenítette meg a *prasentia regia*, azaz a királyi jelenlét bíróságát, a királyi udvarban zajló ügyekben ugyanis a király nevében adta ki ítéleteit az ő pecsétjének birtokában, mintegy kifejezve a király igazságszolgáltató hatalmát. Ezenkívül egyfajta állandóságot is biztosított, ugyanis ő már szabályos időközökben, ún. *octavák*ban döntött az elé kerülő esetekben.

A nádor és az országbíró munkáját hivatott támogatni a protonotáriusok, azaz ítélmesterek munkássága. A többnyire politikai okokból kinevezett méltóságok mellett ők jelenítették meg a szakmai oldalt a bíraskodásban, sokszor kísérv a jogban kevésbé jártas feletteseiket, s az írásbeli teendőket is nagyrészt ők látták el. Létezett mind

az alnádori, mind pedig az alországbírói tisztség, akik a főméltóságok helyetteseiként szolgáltak.

Az Aranybulla nádort, illetve az országbíró érintő rendelkezései mellett szót kell még ejteni az okiratban is említett székesfehérvári törvénylátó napokról. A király székesfehérvári törvénykezésének hagyománya első királyunk, Szent István nevével fűződik össze, ugyanis a törvéynap megtartására államalapító királyunk ünnepén került sor. Közvetlen bizonyítékok a XII. században regnáló királyainktól származnak a *congregatio regis generalis* létezéséről. Ez volt az a jogszolgáltató fórum, ahol a király nagyrészt továbbra is személyében ítélezett olyan jelentős esetekben, amelyek indokoltá tették az uralkodói közbenjárást. Az évente egyszer megtartott törvényező napokon az Aranybulla I. cikkelye szerint a király, s ha ő akadályoztatva volt, a nádor tartozott törvénykezni.

Árpád-házi királyaink korában a királyi kúriában, a központi törvénykezésben történő változás és fejlődés előrevetítette a későbbi korokban bekövetkező további differenciálódást. A nádor, illetve az országbíró indították az ország nagybíráinak sorát, akikhez a későbbi korokban több országos méltóság is csatlakozott (kancellár, személynök), ezzel egyre inkább levéve az uralkodó válláról az ítélezés terhét. A király közvetlen döntése így egyre kivételesebb esetekre korlátozódott, s a tárgyaló korszak végére a kúriában működő rendes bíró mellett a speciális *praesentia regia*, azaz a királyi különös jelenlét bíróságának körében hozott személyesen ítéletet. A társas bíráskodás elve azonban még ilyenkor is érvényesült, mivel az uralkodó ezen esetekben is javarészen tanácsával hozta meg végső döntését.

Felhasznált irodalom

- BÓNIS György –DEGRÉ Alajos – VARGA Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, 1996, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megye Szervezete
- DEGRÉ Alajos: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Készült: Dr. Degré Alajos egyetemi tanár 1950/51. tanévben tartott előadásai nyomán (szerk.: BÉLI Gábor). Pécs, ID Research Kft.,

Publikon Kiadó, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar

- ECKHART Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet (szerk.: MEzey Barna). Budapest, 2002, Osiris Kiadó
- HAJNIK Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog története az Árpád- és a vegyes-házi királyok alatt. Budapest, 1899, Magyar Tudományos Akadémia
- MEZEY Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Budapest, 2003, Osiris Kiadó

Jegyzetek és hivatkozások

¹ BÓNIS György - VARGA Endre - DEGRÉ Alajos: A magyar bírósági szervezet és perjog története. 1996, Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete. 12. o.

² HAJNIK Imre: Magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt. Budapest, 1872, Heckenast Gusztáv. 340. o.

³ HAJNIK Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és Vegyes-házi királyok alatt. Budapest, 1899, Magyar Tudományos Akadémia. 6. o.

⁴ HAJNIK 1899, i. m. 7. o.

⁵ BÓNIS - VARGA - DEGRÉ 1996, i.m. 13. o.

A halálbüntetés és a pénzbüntetés szabályozása és végrehajtása a Csemegi-kódexben és az 1896. évi bünvádi perrendtartásban

Írta: BARKÓCZI DÁVID

Évszázadokon átívelő fejlődési folyamat (az osztrák büntetőjog hatása a magyar jogfejlődésre, országgyűlési viták és büntető törvényjavaslatok, büntetőjogi tankönyvek stb.) eredményeként a 19. század második felében a Csemegi Károly (aradi ügyvéd, majd kúriai tanácselnök) által szerkesztett 1878. évi V. (a magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és vétésekről; Btk.) és az 1879. évi XL. törvénycikk a (a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról; Kbtk.) hatályba lépésével (1800. szept. 1.) megszületett az első magyar, törvénnyé lett büntetőkódex. Az anyagi jogszabályokat két évtizeddel követve megszületett az eljárási és végrehajtási szabályokat magában foglaló kódex, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.) is. A büntető törvénykönyv a szabadságvesztés-büntetést egyes nemeit (fegyház, börtön, fogház, államfogház), a pénzbüntetést, valamint a halálbüntetést alkalmazta főbüntetésként. Írásomban az utóbbi kettő kiszabására és végrehajtására vonatkozó szabályokat kívánom ismertetni, bemutatva a kódex legenyhébb és legsúlyosabb főbüntetésével kapcsolatos körülményeket.

Csemegi Károly (1826-1899), az első magyar büntető törvénykönyv kodifikátora

A halálbüntetés

A büntetőjog fejlődéstörténete arról tesz tanúbizonyságot, hogy a halálbüntetés egyidős a társadalommal és az emberiség történelmével, s egyben a büntetési nemek közül a legősibb. Kijelenthetjük, hogy e büntetési nem – amely a büntetések között a legsúlyosabb – egészen a felvilágosodás időszakáig évezredek át dominálta az egyes államok és társadalmak büntetési rendszerét. A felvilágosodás eszméi és az abolícionista mozgalom¹ küzdelme ugyan utat nyitott a halálbüntetés visszaszorításának, teljességgel törölni azonban nem sikerült (bár néhány államban kísérletet tettek a teljes kiiktatására²). Egészen a 20. század közepéig a nyugati világban szinte mindenhol alkalmazták, azonban sokkal kevesebb

büntetendő cselekmény esetén, s nem azokban a kegyetlen formákban, mint azelőtt.³

Ezt a tendenciát igyekezett követni Csemegi Károly is a Btk. megalkotása során azáltal, hogy az 1843. évi javaslattal ellentétben a kódex büntetési rendszerében meglehetősen szűk körben ugyan, de fenn kívánta tartani a halálbüntetést. Emiatt éppen a '43-as anyagi jogi planum pártolói részéről a törvénykönyvet számos bírálat érte, emellett a kódex előkészítésének éveiben tudományos és szakmai testületek egész sora tiltakozott a halálbüntetés kódexbe való felvétele ellen. A halálbüntetés létjogosultságát mindkét tábor a büntetés kellékei szempontjából értékelte.

Az abolícionizmus hazai hívei, a halálbüntetés ellenzői igen meggyőző és nyomós érve-

ket hoztak fel a büntetési nem alkalmazása ellen, így indoklásuk abszolút helytállónak tekinthető. Argumentációjukban a következő lényegi pontokat emelték ki: a halálbüntetés nem egyezik meg a társadalmi felfogással, nem jogos, mert az élet az ember természet adta, veleszületett joga, s mivel azt nem az állam adta, így nem is veheti el, emellett az emberiség és az erkölcsösség követelményének sem felel meg, hiszen a testi büntetéseket a modern társadalom emberietlennek és erkölcstelennek tartja; nem igazságos, hiszen egy ember nem lehet embertársa életének és halálának ura; nem individualizálható és nem egyenlő, vagyis nem mindenkire hat egyformán (valakitől egy hosszú életet, valakitől pedig „csak” éveket vagy hónapokat vesz el), illetve a bűncselekmény súlya alapján történő mennyiségi és minőségi fokozása is kizárt (hacsak vissza nem állítjuk a minősítéseket); nem személyes, hiszen nem csak az elítéltet érinti (például a családfő börtönbe zárásával a gyerekek kenyérkereső és gondozó nélkül maradnak, amely egyértelműen hátrányosan érinti őket). Ezen túlmenően kiemelték, hogy nem javító hatású, ugyanis a javítás ebben az esetben teljesen ki van zárva, mivel a halálbüntetés végleg megsemmisíti azt a személyt, akit vissza kellene szerezni a társadalom számára; nem gazdaságos, hiszen az állam saját polgárától s egyben erőforrásától fosztja meg magát; végül nem helyrehozható, mert az ártatlanul elítélt és kivégzett személy életét már senki nem adhatja vissza.⁴

A halálbüntetés támogatói ezzel szemben több egyértelműnek tűnő, de annál vitathatóbb érvet sorakoztattak fel a halálbüntetés fenntartása mellett. A halálbüntetés előnyeként említették annak érezhető jellegét (a kivégzés, illetve hanem a halálra ítéltség kínzó tudata, amely a bírói ítélet kihirdetésétől a végrehajtás megkezdéséig tart). Emellett a halálbüntetést példás büntetésnek tekintették, s gyakran hivatkoztak annak nyilvánvaló elrettentő hatására.⁵ Ezt Fayer László - összefoglalva a kor tanúságait – írásában⁶ igyekszik megcáfolni, s rávilágít arra, hogy azokban az államokban, amelyekben megszüntették a halálbüntetést, az azelőtt halállal sújtott bűncselekmények száma nem szaporodott. A neves büntetőjogász

szerint ez azt mutatja, hogy korábban sem a halálbüntetés riasztotta el az embereket a büntetendő cselekmények elkövetésétől.

Az ellenzők és a támogatók álláspontját összegezve végül mérleget kell vonnunk, hogy szükséges és célszerű volt-e a halálbüntetés fenntartása. Finkey szerint „nem szükséges, mert a jó büntetés egyetlen kelléke sincs meg benne”.⁷ Ennél érdekesebb azonban, hogy hogyan vélekedett ebben a kérdésben maga a törvényalkotó, Csemegi Károly. A kodifikátor indoklásában tartózkodott attól, hogy elvi álláspontot foglaljon el a kérdésben, inkább hivatkozott a kor rossz bűnözési viszonyaira, a halálbüntetés elrettentő hatására, s arra, hogy ameddig több nyugat-európai állam nem merte eltörölni a halálbüntetést, akkor - tekintve Magyarország megromlott közbiztonsági viszonyait - nem lehet azt állítani, hogy a halálbüntetés Magyarországon szükségtelen. Csemegi továbbá arra az álláspontra helyezkedett, hogy a halálbüntetés jogossága elméleti kérdés, amely a jogbölcselet, az etika vagy a büntetésstan területére tartozik, s büntető törvénynek nem elméleti, hanem gyakorlati megfontolások alapján kell állást foglalnia a kérdésben, miután mint írja „*nincs helyesebb indoka valamely törvényi intézkedésnek, mint azon intézkedés szükségessége*”.⁸ Tisztán kell látunk azt, hogy Csemegi döntése, hogy a halálbüntetést a Btk.-ben fenntartotta, elsősorban a korszak rossz hazai bűnözési viszonyainak és az európai tapasztalatoknak volt köszönhető, s nem annak, hogy a kodifikátor a halálbüntetés megörögzött védelmezője és oltalmazója lett volna. Ezzel ellentétben az egyértelműen abolicionista álláspontra helyezkedő Finkey Ferenc 1909-es tankönyvében⁹ Lombroso, Rousseau, Kant, Hegel, Pauler és Esterházy mellett a halálbüntetés valódi hívének nevezi a kúriai tanácselnököt.

Az ellenvélemények dacára és a heves csatározás ellenére látnunk kell, hogy a több éves előkészítő munka után a hosszas parlamenti vitákban megszületett törvénykönyv a halálbüntetés alkalmazását rendkívül szűk keretek közé szorította. Halálbüntetéssel csupán két bűncselekményt, az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölést (bevégzett gyilkosság¹⁰) és a felségsér-

tés egyes alakzatait (a király meggyilkolása vagy szándékos megölése, illetve e cselekmények kísérlete¹¹) szankcionálta. Emellett a halálbüntetés ezekben az esetekben sem minden mérlegelést kizáró, abszolút, hanem relatív büntetés, hiszen enyhítő körülmények fennforgása esetén a törvény lehetővé teszi a büntetés enyhítését (halálbüntetésről életfogytiglani fegyházra¹²). Ezenkívül a törvény további korlátozásképpen azt is megszabta, hogy „*aki a büntett elkövetésének idején életkorának huszadik évét még nem haladta túl, halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítéltető*”¹³, továbbá kizárta a halálbüntetés kiszabásának lehetőségét a kísérlet¹⁴, illetve a bűnsejély esetén¹⁵.

A halálbüntetés végrehajtására a Bp., a Btk. és a 6757/1900. sz. igazságügy-miniszteri rendelet¹⁶ vonatkozó részei irányadóak. A halálbüntetés csak akkor volt foganatosítható, ha az uralkodó az elítéltet nem részesítette kegyelemben¹⁷. A büntetés zárt helyen, kötél által¹⁸ volt végrehajtandó¹⁹. A végrehajtásnál jelen kellett lennie a törvényszéki bírónak, a király ügyésznek, egy lelkésznek és két orvosnak, továbbá a kivégzést az elítélt rokonai is végignézhették a kivégzést²⁰. A bűnvádi perrendtartásról szóló törvény 503. szakaszában emellett előírja azt is, hogy amennyiben egymás után több halálbüntetés hajtható végre, „*intézkedni kell, hogy az az elítélt, a kire a sor később kerül, se az előbbi kivégzésnél jelen ne legyen, se az előbb kivégzettet ne lássa*”. Az igazságügy-miniszteri rendelet alapján a kivégzés folyamata a következő: az akasztás előtt a kiküldött bíró felolvassa a jogerős ítélet a kivégzendőre vonatkozó rendelkező részét, majd az ügyész átadja az elítéltet a hóhérnak, aki kötelességét azonnal teljesíti; a holttest a halál bekövetkeztének orvosi megállapításától számított harminc percen át a bitófán marad, s két óráig onnan el nem szállítható, fel nem boncolható²¹; ezt követően az ügyész a kivégzett holttestét egyszerű és feltűnést nem keltő eltemetés céljából átadja a rokonoknak; ha utóbbi nem történik meg, a holttest minden külső dísz mellőzésével, a lehető legegyszerűbb módon, köztemetőben helyezendő el, azonban a királyi ügyész az eltemetés előtt enge-

délyezheti a holttest az orvostudomány érdekében történő felboncolását²².

A Csemegi-kódex rendelkezései megfelelően tükrözték a liberalizmus jogpolitikai és büntetőjogi felfogását: a halálbüntetés nemcsak de jure, hanem de facto is kivételes büntetési nem lett. A joggyakorlat is ugyanezt az álláspontot igazolta. A kódex hatálybalépésétől az első világháborúig halálbüntetés csupán gyilkosság miatt került kiszabásra. Jóllehet a XIX. század utolsó évtizedeiben a gyilkossági ügyek száma és aránya az európai átlaghoz képest az összбүнözésen belül meglehetősen magas volt, a halálbüntetés kiszabásának gyakorisága jelentősen csökkent.²³ Így a Fayer László 1900-as büntetőjog tankönyvében közölt bűnügyi statisztikából²⁴ kiolvasható, hogy míg 1880 és 1890 között Kúria és a rögtönbíróóságok összesen 89 halálos ítéletet hoztak (ebből a királyi kegyelem miatt csak 27 büntetést hajtották végre), addig 1890 és 1900 között már csupán 13 elkövetőt ítélték halálra (ebből csak kevesebb mint a felét végezték ki), sőt 1895 után nem is hoztak halálos ítéletet.

A pénzbüntetés

A pénzbüntetés a közép- és újkori vagyonekobbzás és kompozicionális rendszer²⁵ maradványa. A bűnös egész vagyonának elkobbzását, mely a mi régebbi törvényinkben is gyakori büntetés volt (ld. fő- és jószágvesztés), a modern büntető törvénykönyvek egyértelműen elvetik, mint igazságtalan, egyenlőtlen és nem személyes büntetési eszközt. Szent István dekrétumaiban is találunk példát arra, hogy az elkövetőnek bizonyos pénzösszeget kellett a bíró vagy a sértett részére fizetnie, vagyis a pénzbüntetés szintén eredete a régmúltba nyúlik vissza. A feudális társadalmakban a pénzfizetést a kor gazdasági viszonyainak megfelelő, értéket képviselő jószág (általában ökör, tinó) átadása pótolta, amely Árpád-házi királyaink törvényeiben is gyakran előfordul. A pénzbüntetés élesen elkülönítendő a kártérítéstől, ugyanis előbbi nem a sértettnek járó pénzösszeg, hanem büntetés, amely átvitt értelemben az államot (a bírót) illeti. A pénzbüntetés e jellegét a

legvilágosabban az fejezi ki, hogy a behajthatatlan pénzbüntetés más szankcióval helyettesítendő.²⁶

Kisebb, s főleg nyereségvágyból vagy gondatlanságból elkövetett bűncselekményért az elítélt vagyoni viszonyaihoz igazított pénzbüntetés igazságos és célszerű, a főbüntetések közül talán a legtokéletesebb. A jó büntetés ismert keltekeinek (jogos, erkölcsös, emberies, individualizálható, egyenlő, helyrehozható, javító, példás, gazdaságos), mind megfelel, egy kivételével: mint a legtöbb büntetési nemnél, a személyesség itt is hiányzik. További hátránya még a pénzbüntetésnek, hogy amennyiben behajthatatlan, más büntetési nemmel (pl. szabadságvesztés-büntetés) helyettesítendő. Azonban a szabadságvesztés-büntetéshez hasonlóan a pénzbüntetés által a bírói ítéletben kifogástalanul érvényesíthető az arányosság elve. A pénzbüntetés előnyeinek és hátrányainak mérlegelését követően végül Csemegi Károly is felvette első büntető kódexünk büntetési rendszerébe, sőt a szabadságvesztés-büntetés után a Btk. és Kbt. második leggyakrabban alkalmazott büntetési nemévé tette.

A 19. századi Magyarországon több magyar büntetőjogász – köztük Angyal Pál és Finkey Ferenc²⁷ – szorgalmazta a pénzbüntetéssel kapcsolatos, annak hátrányai kiküszöbölését célzó európai reformeszmék és módszerek hazai alkalmazását. Első kritériumként fogalmazták meg, hogy az igazságtalanság és az aránytalanság elkerülése érdekében a pénzbüntetés kiszabásánál fokozottan tekintettel kell lenni az elítélt vagyoni viszonyaira. Ehhez a követelményhez kapcsolódóan helyesnek tartották azt is, hogy a bírónak legyen joga a pénzbüntetés összegének leszállítására, amennyiben az elítélt helyzete az ítélethozatal után lényegesen rosszabbodna. A vagyoni viszonyok kötelező figyelembe vétele a büntető törvénykönyvek szabályozásától megkövetelte a pénzbüntetés általános minimumának és maximumának tág keretét is. A reformerek második lényeges kívánalma a pénzbüntetés tényleges befizetését előremozdítandóan a részletfizetés engedélyezése és a méltányos fizetési határidő kitűzése volt. Végül a kis bűnösök esetében a szabadságvesztés káros hatásaitól való megóvása

érdekében azt vélték ideálisnak, hogy a behajthatatlan pénzbüntetést átváltoztatása ne szabadságvesztésre, hanem közmunkára történjen.

A Btk. alapján pénzbüntetést főbüntetésként kizárólag vétségekre, illetve kihágásokra lehetett alkalmazni, mellékbüntetésként viszont büntettekre is²⁸. Mivel cikkem témája a Btk. főbüntetéseihez kapcsolódik, így a továbbiakban a pénzbüntetés mint főbüntetés szabályozásával foglalkozom. A pénzbüntetés mint önálló szankció 1-4000 forint összeg volt kiszabható.²⁹ A beszedett pénzbüntetéseket a Btk. nemes célra rendelte fordítani: „a pénzbüntetések, elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és ifju foglyok számára [...] rendelt javító intézetek felállítására, és fentartására fordítandó”³⁰. A pénzbüntetés minden személyre nézve külön volt megállapítandó, egyetemleges kiszabás nem volt lehetséges.³¹ Ugyanebben a paragrafusban a törvény az előző bekezdésben ismertetett reformgondolatok ellenére azt írja elő, hogy a pénzbüntetést megállapító ítéletben egyszersmind meg kell határozni a szabadságvesztés-büntetés időtartamát is, amelyre (főbüntetés esetén hat hónapot meg nem haladó időtartamú fogházra) a pénzbüntetést annak behajthatatlansága esetén át kell változtatni. A rendelkezés az átváltás arányát is meghatározza: „egy forinttól tíz forintig terjedő összeg helyett egy nap számítható”. Az elítélt a pénzbüntetést részletekben is teljesíthette³², emellett a bíróságon halasztást is kérve nyelhetett.³³ Hagyatékából csak akkor volt levonható, ha az ítélet még életében jogerőre emelkedett.³⁴ A pénzbüntetések kezeléséről és behajtásáról szóló 2106/1890. sz. igazságügy-miniszeri rendelet emellett azt is kimondja, hogy az elítélt a kiszabott pénzbüntetést az ítélet jogerőre emelkedésétől számított 15 napon belül köteles befizetni az államkincstár részére.

Felhasznált irodalom

- ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1909, Atheneum
- BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: Büntetőjog I. – Általános rész. Budapest, 2014, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft.

- EDVI ILLÉS Károly: A büntető törvénykönyv magyarázata – I. kötet. Budapest, 1894, Révai testvérek kiadása
- FAYER László: A magyar büntetőjog kézikönyve – I. kötet. Budapest, 1900, Franklin Társulat
- FINKEY Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1909, Grill Károly Kiadó-vállalata
- FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Budapest, 2009, Nemzeti Tankönyvkiadó
- KABÓDI Csaba (szerk.): A büntetéstan elméleti és történeti alapja – 1-2. kötet, Budapest, 2003, ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék
- MEZEY Barna: Magyar jogtörténet. Budapest, 2007, Osiris Kiadó
- Btk. (1878. évi V. tc.)
- Kbt. (1879. évi XL. tc.)

Jegyzetek és hivatkozások

¹ Az abolicionizmus kifejezés tágabb értelemben bármilyen törvény vagy intézmény eltörlését célul kitűző társadalmi mozgalmak jelölésére használatos, azonban főként a halálbüntetés ellen tiltakozók mozgalmát értük e fogalom alatt.

² A világ legelső országa, amely a halálbüntetést törölte, Toszkána volt (II. Lipót, *Codice Leopoldino*, 1786). II. József uralkodása alatt Ausztria és Magyarország is követte az itáliai állam példáját (*Sanctio Criminalis Josephina*, 1787), a 18. század utolsó évtizedében a halálbüntetést azonban mindhárom államban visszaállították. Magyarországon köszönhető volt ez elsősorban a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának nehézségeinek (a halálbüntetés szerepét átvevő szabadságvesztés-büntetések végrehajtásához nem álltak rendelkezésre fogvatartási intézetek), valamint a halálbüntetés hosszú évszázadokig tartó meghatározó szerepének (a társadalom nem volt eléggé felkészült és érett a hirtelen váltásra).

³ Napjainkban a nyugati országok közül egyedül az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazzák ténylegesen a halálbüntetést.

⁴ ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1909, Atheneum. 153-158. o.; FINKEY Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1909, Grill Károly Kiadó-vállalata. 352. o.

⁵ Angyal 1909, i.m. 153-158. o., Finkey 1909, i.m. 353. o.

⁶ FAYER László: A magyar büntetőjog kézikönyve – I. kötet. Budapest, 1900, Franklin Társulat. 153. o.

⁷ FINKEY 1909, i.m. 352. o.

⁸ KABÓDI Csaba (szerk.): A büntetéstan elméleti és történeti alapja – 1-2. kötet, Budapest, 2003, ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék. 32. o.

⁹ FINKEY 1909, i.m. 352. o.

¹⁰ Btk. 278. §

¹¹ Btk. 278. §

¹² Btk. 91. §

¹³ Btk. 87. §

¹⁴ Btk. 67. §

¹⁵ Btk. 72. §

¹⁶ A továbbiakban: ig.min.r.

¹⁷ Bp. 496. §, Btk. 117. §

¹⁸ Az 1878-as magyar büntető törvénykönyv tárgyalásain nagy vita alakult ki a bevezetendő kivégzési módszer körül. A javaslat szerkesztői hazánkban is a guillotine meghonosítását tervezték, ez azonban megtört a képviselők ellenállásán. Így Magyarországon is az akasztás vált általános — és polgári ügyekben kizárólagos — kivégzési móddá. A katonai, háborús bűncselekményekre a legtöbb országban szokásos végrehajtási mód maradt a golyó általi halál.

¹⁹ Btk. 21. §

²⁰ Bp. 503. §

²¹ ig.min.r. 5. §

²² ig.min.r. 7. §

²³ KABÓDI 2003, i.m. 32. o.

²⁴ FAYER 1900, i.m. 154. o.

²⁵ FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Budapest, 2009, Nemzeti Tankönyvkiadó. 555. o.

²⁶ FINKEY 1909, i.m. 396-397. o.

²⁷ ANGYAL 1909, i.m. 173-174. o.

²⁸ Btk. 20. §, Kbt. 15. §

²⁹ Btk. 26. §

³⁰ Btk. 27. §

³¹ Btk. 53. §

³² A részletekben való teljesítés lehetősége eleinte vitás volt, mert a Btk.-ben olyan rendelkezés egyértelműen nincs rögzítve, amely megengedné a pénzbüntetés részletekben való teljesítését, azonban a Bp. 535. §-a világosan elismeri a részletfizetés voltát („ha a terhelt [...] részletfizetés megengedését nem kérte...”).

³³ Bp. 553. §

³⁴ Btk. 53. §

A II. VILÁGHÁBORÚ EGYES ALKOTMÁNY- ÉS JOGTÖRTÉNETI VONATKOZÁSAI

Az okkupált és a Vichy-Franciaországról

Írta: BOROS ÁRPÁD

„Amikor az angolok próbára tették képességeiket, hogy lábukat a kontinensen megvessék [lásd a sikertelen dieppe-i partraszállást, 1942. augusztus] [...] a vichyi propaganda kihasználta ezeket, hogy bizonygassák a bevehetetlen Atlanti Fal erejét, és [...] hogy a lakosság nem támogatja ezeket a tehetetlen szövetséges rajtaütéseket.”¹ Milyen árulkodó ez a mondat! Az alábbi cikk az effajta propagandát folytató, kolaboráns Vichy-francia államot, annak kialakulását, valamint a német megszállás következményeit veszi górcső alá – különös tekintettel az „alkotmányos” és közigazgatási változásokra.

Előzmény: a fegyverszünet

1940. május 10-én megkezdődik Adolf Hitler nyugati hadjárata.² Az eredmény közzismert: az újabb *Blitzkrieg* bő 1 hónap után teljes német győzelmet hoz. A közeledő Wehrmacht elől menekülve június 11-én Paul Reynaud francia miniszterelnök és kormánya távozik Párizsból – parlamenti képviselők sokaságával együtt. Több megálló után, június 14-én végül Bordeaux-ba érkeznek, ahol kétségbeesett tanácskozás folyt arról, hogy a harcokat tovább folytassák-e. Egyesek még bíztak a Loire mentén való kitartásban, de ez ekkor már reménytelen volt.³ Sokan az anyaország elhagyása mellett döntöttek, így Charles de Gaulle is – ekkor dan-

dártábornoki rangban volt – Nagy-Britanniába repült június 17-én.⁴ Reynaud a kilátástalan helyzetben már előző nap lemondott. Utóda, mint a III. Köztársaság utolsó miniszterelnöke, Philippe Pétain marsall lett, aki ekkor már egyértelműen fegyverszünetet kívánt kötni. Erre 1940. június 22-én sor is került – mint ismeretes, Hitler akarata szerint ugyanabban a vasúti kocsiban, amelyben 1918. november 11-én az I. világháború harcait zárták le.⁵

Az Egyezményről⁶ – amelyben mindekelőtt a harci cselekmények teljes beszüntetését (1. cikkely), és a francia hadsereg teljes leszerelését (4. cikkely) írták elő – a források eltérő álláspontot képviselnek. A „sok szempontból enyhe”⁷ feltételek mellett a „súlyos”, „megalázó”⁸ kifejezés is előfordul. Mindkettőben van igazság. A Vichy város nevével fémjelzett Franciaország, mint szabad zóna meghagyása (lásd 2. cikkely) így inkább az előbbihez sorolható – ez minden-

képp „enyhébb” rendelkezésnek minősül például ahhoz képest, hogy április végén Norvégia kormányzására egy, csak a *Führer*-nek alárendelt teljhatalmú biztost neveztek ki.⁹ (Hozzá kell tenni, hogy e – a Genfi-tónál kezdődő, Tours és Poitiers alatt húzódó, s a spanyol határnál vég-

Német Heinkel He 111-es bombázók egy köteléke az elfoglalt Párizs felett, 1940

ződő demarkációs vonal által határolt – övezet kialakítása sem a német vezetés pusztán „jóindulatán”, hanem merő háborús számításain alapult.¹⁰ Ezzel szemben például az, hogy a francia

kormánynak kell viselnie a megszálló haderő költségeit (18. cikkely), illetve hogy Franciaországnak ki kell adnia a Birodalom számára a náci rezsim elől korábban francia földre menekült németeket (19. cikkely), már eléggé megszegyenítőnek mondható.¹¹ Ahogy mindezzel kapcsolatban Winston Churchill fogalmazott: „*Nem hiheti (Öfelsége kormánya), hogy akármilyen francia kormány elfogadná ezeket vagy hasonló feltételeket, ha szabadsága, függetlensége, és alkotmányos hatalma birtokában lenne.*”¹²

A fegyverszüneti feltételekről másrészt meg kell jegyezni, hogy ezek nem csupán a francia hadi potenciál kiiktatására szolgáltak – pedig erre lehetne következtetni már csak abból is, hogy a pontok fele katonai vonatkozású volt.¹³ A győztesek tervei 1940-ben ezen túlmutattak, mégpedig a háború folytatása érdekében. A cél: Franciaország megszállva tartása minél kevesebb erőt kössön le, melyet Anglia¹⁴ – esetlegesen a Szovjetunió – ellen fel lehet használni. Ennek pedig legjobb eszköze az volt, ha megtartanak „*egy szabadnak tűnő*” francia kormányzatot, amely döntéseinek kikényszerítéséhez közvetlen német erőt nem, vagy kevésbé igényel. Ez azért is volt célszerű Berlin szemszögéből, mert ha van egy francia kormány, mely végrehajtja az utasításait, a lakosság elégedetlenségét elsősorban ezzel szemben fejti ki, nem a megszállókkal szemben.¹⁵ E körülmények között kezdett formálódni az új berendezkedés Franciaországban.

A közjogi helyzet 1940. június 22-e után

A közjogi helyzet bemutatása céljából szükséges mindenekelőtt a területi változásokat tisztázni. A legyőzött Franciaországban nemcsak a fent leírt demarkációs vonal által elválasztott, közismert kettős felosztás (okkupált és a szabad zóna) valósult meg 1940-ben. Egyrészt a francia-

olasz határ mentén létrehoztak egy – 1942-ben kibővített – olasz megszállási övezetet is (ez a mai Rhône-Alpes és Provence-Alpes-Côte d’Azur régiók keleti területeit foglalta magába), másrészt a németek az okkupált zónában további felosztást vittek véghez.¹⁶ Elzászt és Lotaringiát a Birodalom annektálta, Nord és Pas-de-Calais megyéket a brüsszeli német katonai hatóság ellenőrzése alá utalták.¹⁷ Létrehoztak továbbá három, ún. tiltott zónát is. Az első a Somme folyótól északra – a fent említett megyék déli határáig – terjedt, a második a Luxemburgtól délnyugatra fekvő, a mai Meurthe-et-Moselle megyében található Briey-Longwy ipari körzetet foglalta magába.¹⁸ (Megjegyzendő, a megszállók direkt úgy húzták meg a demarkációs vonalat az okkupált és a szabad zóna között, hogy a gazdagabb ipari vidékek közvetlenül német kézbe kerüljenek). Harmadikként – katonai okokból – tiltott zónának minősült az Atlanti-óceán és a La Manche csatorna teljes partvidéke, ahol csak az itt lakóhellyel rendelkezők tartózkodhattak.¹⁹ Végül ezeken kívül a megszállási zónában – Elzász-Lotaringiától közvetlenül nyugatra – létesítettek még egy ún. fenntartott övezetet is, amely nagyjából a Belfort - Dijon és a Metz - Reims városok által kijelölt körzeten, északnyugat-délkelet irányban húzódott – egészen a belga határig. Lényegében ez is egy tiltott zónának tekinthető, csak amellett, hogy a neve volt más, a francia menekültek ide való visszatérését ráadásul meg is tiltották – ugyanis ezt a majdan betelepülő német lakosság számára kívánták fenntartani.²⁰ Megállapítható tehát, hogy – ha a földrajzi illetve a politikai szempontokat vesszük figyelembe – kettő helyett minimálisan 7 részre²¹ osztották fel a németek Franciaországot! Más a helyzet, ha a közigazgatás szempontjából vizsgálódunk. Ehhez azonban előbb a Vichy-Franciaország „szuverenitását” kell számba venni.

Az 1940. június 25-én hatályba lépő fegyverszüneti egyezmény Bordeaux városát a megszállási övezetbe helyezte, így Pétain kényszerült a szabad zónába áttenni székhelyét. A kormányzat július 1-én érkezett Vichy-be. Már egy június 30-i, szűkebb körű kormányülésen szó esett „a politikai rendszer megváltoztatásának szükségességéről, arról, hogy Pétaint új alkotmány kidolgozásával bizzák meg.”²² A III. Köztársaság végórát élte, amit nem kizárólag a vereség rovására írhatunk: „Egyes politikai törekvések, amelyek [...] idáig háttérben voltak, a vereségben találták meg az alkalmat a kibontakozásra.”²³ Itt elsősorban az igen vegyes nézeteket valló Pierre Laval határozott fellépésére kell gondolnunk. (Laval, aki ügyvéd is volt, a francia szocialisták között kezdte pályáját az 1910-es években, majd a két világháború között „függetlenként” jobbra húzott. Noha „munkás-kapcsolatait” fenntartotta, ezzel egyidejűleg egyre inkább a tekintélyelvű politizálás híve lett).²⁴ A korábban kétszer is miniszterelnöki tisztséget betöltő Laval ekkor a németekkel való mielőbbi megbékélést,²⁵ és egy „új rendszer” kialakítását követelte. Mindebben komoly részt vállalt: egyrészt megszerezte az ekkor már ténylegesen kizárólagos hatalomra törekvő Pétain számára a még hivatalban lévő köztársasági elnöktől, Albert Lebrun-tól a hozzájárulást a nemzetgyűlés összehívására. Másrészt július 4-től kezdve a Vichy-be érkező képviselők és szenátorok közt „agítált” a pár sor hosszúságú törvényjavaslat elfogadása érdekében, amely „teljhatalommal” ruházta fel Pétain marsall kormányát, hogy „egy vagy több törvényben kibocsássa a Francia Állam új alkotmányát.”²⁶ Július 10-én végül a nem teljes létszámú, de határozatképes nemzetgyűlés 552 „igen”, 17 tartózkodás és 80 „nem” szavazat mel-

lett megszavazta ezt a törvényt, mellyel lényegében lemondott alkotmányozó és törvényhozó hatalmáról.²⁷ „Utolsó bástyaként” másnap államfői hivatalának elhagyására kényszerült Lebrun is – bár hivatalosan soha nem mondott le.²⁸ Július 11-én már meg is jelent az új rezsim első „alkotmányos rendelete”. Két nap alatt négy ilyen hirdetett ki, melyek tagadták a hatalommegosztás elvét, a végrehajtói és törvényhozó hatalom gyakorlását az államfő kezébe adták, aki egyben a kormányzat feje is lett. E hivatal betöltője pedig Pétain marsall.²⁹ Francia földön ezután immár kizárólag ő a megtestesítője a nemzeti szuverenitásnak. Ennek teljességéről azonban nem beszélhetünk, hiszen a továbbiakban még maga a „szuverén” is ki volt szolgáltatva a Harmadik Birodalom-

Pétain marsall Pierre Lavallal társalog
(a kép nem 1940-ben készült)

nak.³⁰

Megjegyzendő, hogy Pétain július 10-e előtt tartózkodott a nyomásgyakorló, személyes lépésektől – mi több, kimondhatjuk: 1940 júliusának első 10 napja Vichy-ben német befolyástól is mentes volt! Természetesen a vereség tudata szerepet játszott abban, hogy a képviselők és a szenátorok nagy többsége a francia demokratikus rendszer megszüntetésébe beleegyezett – mégpedig a „kisebbségi rossz” elgondolása alapján. (A szavazás előtt többségük ekképp vélekedett: legyen inkább egy, a németekkel szemben tárgyalóképes, de a köztársaságot minden bizonnyal felszámoló rendszer, mint az abszolút megszálló uralom).³¹ Ezen kívül azonban – Laval tevékenységét is leszámítva – a nemzet képviselői szabadon döntöttek a változások előtti út megnyitásáról! (Mi sem bizonyítja ezt jobban a 80 ellenszavazat, s az, hogy az említett napokban két – demokratikusnak mondható – ellenzéki indítvány is született a kialakult

állapotok közjogi rendezésére, a köztársaság megmentésére, melyek viszont végül nem kerültek a törvényhozás elé). Államcsínyről tehát semmiképp sem beszélhetünk, a hatalomátvétel legálisan történt.³² (Az időközben a valódi szabad Franciaorszáért harcoló csapatok élére álló de Gaulle természetesen ennek ellenére sem ismerte el a Vichy berendezkedés legalitását).³³

A közigazgatás alakulása 1940. július 11-e után

Hogyan hatottak a fentiek az ország közigazgatására? Erről mindent elárul a fegyverszüneti egyezmény 3. cikkelye: „*Franciaország megszállt részein [...] a Német Birodalom gyakorolja a megszálló hatalom valamennyi jogát. A francia hatóságok kötelesek a német katonai parancsnokok utasításait követni.*”³⁴ Ez arra engedett következtetni, hogy eme országrészen a németek szabadon fognak egy új közigazgatási

Karl-Heinrich von Stülpnagel altábornagy 1941-ben

rendszert bevezetni. Így is történt, az új adminisztráció katonai jelleget öltött.³⁵ Azonban ugyanebből a cikkelyből arra is következtetni lehetett, hogy a szabad zónában a francia kormány maga irányíthatta – tehát alakíthatta is – a közigazgatás szervezetét, például befolyástól mentesen választhatta meg saját székhelyét. A közigazgatás szempontjából Franciaország tehát „csak” két részre lett osztva, ha ragaszkodunk a katonai zónák német-olasz megkülönböztetéséhez, akkor három.

Nézzük először az okkupált területeket! Innen a francia közigazgatás a harcok elől elmenekült, vagy a helyén maradt ugyan, de 1940. június végére teljesen képtelenné vált a cselekvésre.³⁶ Ezen állapot felszámolása Berlin érdekében is állt, így – a fegyverszünet minél hatékonyabb érvényre juttatása érdekében – a Hessen tartománybeli Wiesbaden-ben rögvést létrehoztak egy bizottságot, melyhez a francia kormány egy „*Német fegyverszüneti bizottság melletti francia delegáció*”-t küldött. (E utóbbi feladata a „felek” közti közvetítés és a felmerült kérdések tisztázása volt).³⁷ A német bizottság közvetlenül a Hadsereg Főparancsnokságának volt alárendelve, s lényegében ugyanez mondható el a megszállt zóna vezetőjéről, *Franciaország katonai igazgatásának parancsnokáról*, akinek székhelye Párizsban volt.³⁸ (Ezt a beosztást három tábornok látta el 1940 és 1944 között, köztük a legjelentősebb Karl-Heinrich von Stülpnagel altábornagy volt. Stülpnagel 1942 februárjában veszi át a parancsnokságot, amit ellát az 1944 júliusában bekövetkezett államcsínyig. Ennek franciaországi eseményeit ő irányította, amiért végül életével fizetett).³⁹ Fontos azonban, hogy az okkupált zónában nemcsak német adminisztráció állt fenn, a helyi és regionális francia polgári közigazgatást is visszaállították, melyet a szárazföldi hadsereg ellenőrzött. (Még hozzá meglehetősen széles körben: a rendfenntartástól a gazdasági életen át a cenzúráig). Meglepő azonban, hogy a közigazgatási egységekre és hivatalokra a Vichy-ben székelő kormány hatalomgyakorlása is kiterjedt,⁴⁰ azzal a megszorítással, hogy a megszállt zónában minden rendelkezésnek mintegy „érvényesülési-

alkalmazási kelléke” volt a német hozzájárulás: amíg ugyanis ez nem volt meg, a szabályozást bevezetni nem lehetett.⁴¹ Georg Jellinek államfogalmának fényében tehát megállapíthatjuk: e területek felett két főuralom fennhatósága is megvalósult, viszont az egyik hatalomgyakorlása közvetlenül korlátozta a másikat. Ez pedig egy az egyben leképződött a közigazgatásban is. (Szemléltető példa erre a *Gendarmerie Nationale*, vagyis a Nemzeti Csendőrség, melynek a megszállt zónába esett és ott fenntartott egységei 1940 júliusától szintén kettős – Vichy-i és német – kényszer alatt működtek. Érdekesség, hogy utóbbiak – a közvetlen megszállás ellenére – általában egy közvetítő hatóság, pl. egy prefektus útján adtak ki utasításokat a zónában állomásozó csendőralakulatok számára).⁴²

Vichy a szabad zónában viszont nagyobb mozgástérrel rendelkezett (lásd fent). Ez nemcsak azt jelentette, hogy az itteni közigazgatás felett közvetlen német kontroll nem volt – természetesen a francia kormány feletti politikai és egyéb ellenőrzéssel közvetetten ez is fennállt⁴³ –, hanem azt is, hogy a rezsimit a parlamentáris köztársaság „fékjei” sem akadályozták. Így mindenekelőtt a helyi (települési és megyei) önkormányzati szervezetrendszer számolták fel, majd pedig a regionalizmus került előtérbe.⁴⁴ Ez a Pétain-i eszmerendszerben nagyjából azt jelentette, hogy a közigazgatás alapjává a régiók szétDarabolásával

egyidejűleg „provinciákat” kell létrehozni, melyek a decentralizáció elvének jegyében önigazgatással látnák el feladataikat.⁴⁵ Ezt végül csak a propaganda valósította meg: „1940. július 11-én [...] a Marsall bejelentette szándékát, hogy restaurálja a provinciákat, amelyeket egy-egy kormányzó [regionális prefektus] hatósága alá helyez, közigazgatási autonómiájukat pedig a terület előkelői irányítják. [Ennek ellenére] 1941 áprilisában regionális prefektúrákat alapítottak a régiók szétDarabolásával, ami [...] nem volt más, mint a központi hatalom befolyásának megerősítése. A régiók [itt az új „provinciákat” kell érteni alatta] csak a megyék [és a köztársaságbeli régiók] átcsoportosításai voltak. [...] Magukon a megyéken belül újraalakították a[z] [...] alprefektúrákat.”⁴⁶

A megyei és a regionális szinten tehát a korábbi önkormányzati szervek feladat- és hatáskörét prefektusok, Vichy-hez politikailag lojális „kormányfunkcionáriusok” vették át. (A megyei prefektusok nevezték ki például a polgármestereket mindazokon a településeken, ahol a lakosság a 2000 főt meghaladta).⁴⁷ Ezzel az erőteljes centralizáció mind politikai, mind adminisztratív értelemben a legteljesebben létrejött a Vichy-Franciaországban.

(Mindezzel még nem lett teljesen kifejtve a közigazgatás kérdése, hiszen a francia anyaország gyarmatainak 1940 és 1944 közötti jogállásáról és igazgatásról e cikkben nem esik szó. Megjegyzendő, hogy azok a gyarmatok – mint

pl. Francia Egyenlítői Afrika: a mai Csád, Gabon, stb. –, amelyek nem csatlakoztak 1940-ben de Gaulle mozgalmához, Vichy fennhatósága alatt maradtak).⁴⁸

Konklúziók

A francia lakosság az ismertett keretek között élte életét, mely a német háborús politika számára teljesen ideális volt: ebben a jogi és igazgatási környezetben a francia gazdaságot és munkaerőt a legteljesebben ki tudták használni – 1944-ig évenként átlagban a francia termelés

Brit hadihajók támogatják a Fáklya hadműveletet. Az előtérben Supermarine Seafire vadászgépek

megközelítőleg 30%-át szállították a Birodalomba, amely rendkívüli szám a megszállási költségek és a kárpótlás mellett.⁴⁹ Ez pedig csak fokozódott, miután a szövetségesek 1942. november 8-án partra szálltak Francia Északnyugati-Afrikában. Hitlernek ugyanis ez a *Fáklya* elnevezésű hadművelet adott ürügyet arra, hogy a szabad zónát is megszállja, amivel a Vichy kormányzat maradék mozgásterét is megszüntette, s amire november 11-én – olasz részvétel mellett – került sor.⁵⁰

Le kell szögeznünk azonban, hogy nemcsak a megszálló uralom tette mindinkább elviselhetetlenebbé a franciák életét e 4 év alatt. Ehhez a Vichy rezsim maga is hozzájárult, mely vezető politikusainak abszolút többsége – köztük is leginkább Laval – teljes mellhosszal felsorakozott a náci Németország mellett, s kiszolgálta azt – lásd a kezdőidézetet. (Döntéseik végrehajtásban ráadásul, mint láttuk, a németeken kívül akadályuk nem volt, ami a szenvedéseknek további utat nyitott). Noha mindezt nem szükségszerűen a náciizmus és a németek iránti szimpátia miatt tették – sokkal inkább azért, hogy a Németország által vezetett új Európában minél előnyösebb helyzet csikarjanak ki maguk számára – ez nem menti fel őket a felelősség alól. Velük „szemben” a személyi kultusszal rendelkező Pétain esetén inkább fellelhetünk hintapolitikára utaló elemeket – mint pl. a néhány titkos amerikai kapcsolatát –, végső soron azonban ő is tudatosan folytatta a hitleri érdekek kiszolgálását.⁵¹ Mindez azzal járt, hogy ahogy a *birodalmi sasnak* – végleg – kezdett leáldozni, úgy szállt alá Vichy csillaga is...

Jegyzetek és hivatkozások

¹ DURAND, Yves: Franciaország a II. világháborúban. Kozármisleny, 2008, Imedias Kiadó. 153.o.

² Vö.: ILLÉS Andrea - KARÁDI Ilona (szerk.): A második világháború krónikája. Budapest, 1999, Magyar Könyvklub. 45-46. ill. 56.o.

³ DURAND 2008, i.m. 27.o.

⁴ Vö.: DE GAULLE, Charles: Háborús emlékiratok. Budapest, 1973, Gondolat Kiadó. 63-64.o.

⁵ DURAND 2008, i.m. 27-28.o.

⁶ Vö.: A Compiègne melletti Rethondes-ban 1940. június 22-én aláírt német-francia fegyverszüneti egyezmény. Ennek szövege elérhető francia nyelven itt: <http://mjp.univ-perp.fr/france/1940armistice.htm> (Letöltés ideje: 2016. 01. 27.)

⁷ Vö.: BOROS Zsuzsanna: Vichy-Franciaország (1940-1942). A francia állam születése és a „nemzeti forradalom” első időszaka. Budapest, 1994, Akadémiai Kiadó. 42.o.

⁸ DURAND 2008, i.m. 31.o.

⁹ ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 43.o.

¹⁰ Vö.: BOROS 1994, i.m. 35. ill. 43.o.

¹¹ Vö.: DURAND 2008, i.m. 31.o.

¹² BOROS 1994, i.m. 47.o.

¹³ Vö.: BOROS 1994, i.m. 45.o.

¹⁴ Vö.: ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 58.o.

¹⁵ DURAND 2008, i.m. 77-78.o.

¹⁶ DURAND 2008, i.m. 60-61.o.

¹⁷ STAN, Ana-Maria: La France de Vichy et la Roumanie (1940-1944) Collaboration et conflits. Cluj-Napoca, 2007, Académie Roumaine, Centre d'Études Transylvaines. p. 45

¹⁸ DURAND 2008, i.m. 63.o.; ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 58.o.

¹⁹ Vö.: DURAND 2008, i.m. 63. ill. 112.o.

²⁰ Vö.: DURAND 2008, i.m. 61 ill. 63.o.

²¹ Megjegyzés: E számításban a *tiltott* zónák egynek számítanak. A részletes területi leírás megfelelő térképek hiányában szükséges – a szerző.

²² BOROS 1994, i.m. 55. ill. 59.o.

²³ DURAND 2008, i.m. 34.o.

²⁴ Vö.: BOROS 1994, i.m. 56-58.o.

²⁵ Vö.: ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 64.o.

²⁶ BOROS 1994, i.m. 59-60. ill. 66.o.

²⁷ Vö.: DURAND 2008, i.m. 33.o.

²⁸ BOROS 1994, i.m. 72.o.

²⁹ STAN 2008, i.m. 45.o.

³⁰ cf. AZÉMA, Jean-Pierre: La France dans l'automne 1942. In: MARTENS, Stefan Dr. (ed.): Frankreich und Deutschland im Krieg (November 1942 – Herbst 1944) Okkupation, Kollaboration, Résistance. Bonn, 2000, Bouvier. p. 9-10

³¹ Vö.: BOROS 1994, i.m. 67. ill. 73.o.

³² Vö.: BOROS 1994, i.m. 63-64. ill. 73.o.

³³ Megjegyzés: „Vichy éppen az volt, ami, tehát egyáltalán nem Franciaország.” – DE GAULLE 1973, i.m. 68.o.

³⁴ ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 58.o.

³⁵ Uo.

³⁶ BOROS 1994, i.m. 67.o.

³⁷ DURAND 2008, i.m. 62.o.

³⁸ Uo.

³⁹ cf. BARNETT, Correlli: Hitler's Generals. New York, 1989, Grove Press. p. 43-66

⁴⁰ DURAND 2008, i.m. 60. ill. 63.o.

⁴¹ DURAND 2008, i.m. 62.o.

⁴² ALARY, Éric: Les années noires du maintien de l'ordre: l'exemple de la Gendarmerie nationale, entre omnipotence allemande et emprise de la Milice. In: MARTENS, Stefan Dr. (ed.): Frankreich und Deutschland im Krieg (November 1942 – Herbst 1944) Okkupation, Kollaboration, Résistance. Bonn, 2000, Bouvier. p. 558-559

⁴³ DURAND 2008, i.m. 62.o.

⁴⁴ BOROS 1994, i.m. 144. ill. 147.o.

⁴⁵ Vö.: BOROS 1994, i.m. 147.o.

⁴⁶ DURAND 2008, i.m. 53.o.

⁴⁷ BOROS 1994, i.m. 144.o.

⁴⁸ Vö.: DE GAULLE 1973, i.m. 82-83. ill. 99.o.

⁴⁹ Vö.: DURAND 2008, i.m. 78. ill. 89.o.

⁵⁰ Vö.: ILLÉS - KARÁDI (szerk.) 1999, i.m. 194. ill. 200.o.

⁵¹ DURAND 2008, i.m. 71-73.o.

A rendszerváltástól az Ötv.-ig

Írta: KOCSÁRDY NÓRA

Tudományos alapvetés

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (továbbiakban: Mötv.) 2010. december 19-i elfogadása a legnagyobb horderejű szabályváltozást jelentette a rendszerváltás óta a helyi-területi igazgatásban. Emellett megemlítendő, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és a területi integrációval összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi CXXVI. törvény által létrejövő kormányhivatalok a „kormány kinyújtott kezeiként” törvényességi felügyeletet látnak el az önkormányzatok felett. E két törvény alapjaiban változtatta meg a rendszerváltás óta kialakult önkormányzati szervezetrendszert. A közigazgatási feladatok helyi-területi szinten való végrehajtását több mint 20 évig meghatározó 1990. évi LXV. törvény (továbbiakban: Ötv.) elvitathatatlan érdeme, hogy megszilárdította az önkormányzatiságot a magyar államszervezetben. Több mint két évtizednyi alkalmazása során folyamatosan kerültek felszínre olyan megoldandó problémák, melyek az újragondolást sürgették, különösen arra figyelemmel, hogy a lakosság területi eloszlása, az ország településszerkezete, az önkormányzatok eltérő gazdasági teljesítőképessége óriási különbségeket alakított ki az egyes önkormányzatok feladat-ellátási színvonala között. Jelen írás fókuszában a polgármester személye áll, önkormányzaton belül betöltött szerepe, befolyásának mértéke a képviselő-testületre és a jegyzőre az Ötv., valamint az Mötv. tükrében. A cikk célja, hogy felvázolja a rendszerváltást követő időszakban az önkormányzatiság kialakulásának kezdetét, az Ötv. teremtette önkormányzati viszonyrendszert, majd röviden az Mötv. polgármester kapcsolati rendszerét érintő novumait.

Az Ötv. teremtette önkormányzati rendszer

Az elmúlt 26 évben a jogi szabályozás 3 különböző szakaszát különböztethetjük meg:

1990-2011 közötti időszakot az Ötv. határozta meg, 2011-2014 közötti 3 éves átmeneti időszakban az Ötv. és az Mötv. együttesen érvényesült. 2014. október 12-től, az általános önkormányzati választások napjától azonban kizárólag az Mötv. és a kapcsolódó jogszabályok irányadóak. A politikai rendszerváltás egyik legjelentősebb mozzanata kétségtelenül a helyi önkormányzatról szóló törvény megjelenése volt. A törvény megalkotói elsősorban a települések „felszabadítására” törekedtek, az új struktúra „működőképessége” csak másodlagos prioritásként jelenhetett meg. A szovjet mintára kiépülő és a lenini állammodellen nyugvó – a hatalmi ágak megosztásának elvét tagadó – államigazgatástól való megszabadulás egyik legnagyobb hátulütője a közigazgatásra mai napig jellemző széttagoltság. A rendszerváltást követően a jogalkotó széleskörű autonómiát biztosított a helyi önkormányzatok számára. Teljesítőképességtől függetlenül minden település számára lehetővé tette a helyi önkormányzás jogának gyakorlását.¹ A települések az önállósulás élményét az önálló polgármesteri hivatal létrehozásában látták – és látják a mai napig – biztosítottak. A települések felfokozott önállósulási törekvését jól szemlélteti, hogy számottevő esetben a költségvetést veszélyeztetve, néhány száz lakosú település is önálló polgármesteri hivatallal rendelkezett. Az önállóság legfőbb letéteményesévé a polgármester vált és a vele együttműködésre kész képviselő-testület. A jegyzőségek száma a nagyfokú önállósodási hullámnak köszönhetően körülbelül a duplájára nőtt, de jelenlétük önmagában még nem volt elegendő biztosíték a megfelelő közigazgatási jogszolgáltatásra.² 1990-ben az Országgyűlés által elfogadott választási törvény – hosszas szakmai előkészítő munka következményeként – eltérő választási rendszereket határozott meg a polgármesterek választására vonatkozóan a különböző lakosságszámú települések számára:³

a) A 10 000-nél több lakosú városok polgármesterét, a fővárosi kerületi polgármestereket

és Budapest főpolgármesterét az önkormányzat képviselő-testülete választotta.

b) A 10 000-nél kevesebb lakosú községekben és városokban a polgármestert közvetlenül az választópolgárok választhatták.⁴

Ezzel a választási törvény lehetőséget adott arra, hogy az országos politikai harcok leképeződése helyett a helyi politikai erők érvényesülhessenek. Egy évvel a választások után a 189 megválasztott polgármesterből 100 mondott le tisztségéről. Az okok sokfélék, de a lemondások többségét egyértelműen a polgármester és a képviselő-testület között kialakult szakmai konfliktusok okozták. A rendszerváltást követő hosszabb periódusban, sok tekintetben a polgármesteren múlt, hogy a helyi társadalom demokratikus átalakulása, milyen gyorsan és hatékonyan ment végbe. Bár a törvények rendelkezései minden polgármesterre azonosan érvényesek, nehéz úgy beszélni a polgármester szerepéről, hogy az mindegyikre egyformán vonatkozzék, mert a gyakorlati megvalósítás a helyi sajátosságokat, feltételeket és a közösség igényeit figyelembe véve szerfelett eltérhet egymástól.⁵ A polgármester feladata a képviselő-testület munkájának megszervezése, munkatervének előkészítése, amely a testület tevékenységének alapjául szolgált, így munkájuk nagyban függött attól, hogy a polgármester milyen pontossággal készítette elő azt. A polgármester vezeti a képviselő-testületet és hívja össze azok üléseit a törvény alapján vagy rendkívüli alkalomra hivatkozva. A polgármester kötelessége, hogy a folyamatosan megjelenő jogszabályokról tájékoztassa a képviselő-testület – segítségül hívva a jegyzőt – hogy a testület tagjai az új jogszabályok ismeretében alkalmazható döntéseket hozhassanak. A képviselő tagok többsége általában független, így a politikai viták és pártharcok nem szorították háttérbe a települések fejlesztésére irányuló döntéshozatalt. Az önkormányzati jogokat a képviselő-testület gyakorolta. A polgármester a jegyző útján irányította, a jegyző pedig vezette a hivatalt, tehát megszervezték a munkafolyamatokat. Kulcsfontosságú, hogy az irányítást nem oszthatta meg az alpolgármesterrel, de a jegyzőtől függetlenül, önállóan se irányíthatta a

hivatal dolgozóit, hiszen a többszoros irányítás komoly zavarokhoz vezethet. A hivatal dolgozóit a polgármester nevezte ki és a munkáltató jogkört is ő gyakorolta felettük. A polgármester egyes munkáltatói jogokat átadott a jegyző számára (pl. beszámolási kötelezettség) és meghatározhatta azon munkáltatói jogok körét, amelyet maga kíván gyakorolni. A jegyzőt a képviselő-testület nevezte ki – pályázat útján határozatlan időre – az egyéb, minden más munkáltatói jogot viszont a polgármester gyakorolta a jegyző tekintetében.⁶ 1994 jelentette a változás évét: a hivatal feletti vezetést a jegyző vette át a polgármestertől. A rendszerváltást követő években a jegyző a helyi igazgatás tartópillérévé, minden elsőfokú államigazgatási hatáskör címzettjévé vált. Törvény szabta feltétel volt az iskolai végzettség, a kiemelkedő szakmai kvalitás, a semlegesség és a pártatlanság. Ő felelt a döntések előkészítéséért és végrehajtásáért egyaránt. 1994-től törvényt módosítás lehetővé tette, hogy a polgármester egyidejűleg országgyűlési képviselő pozíciót is betöltsön. A magyar választási rendszer nem zárta ki, hogy egy polgármester egyidejűleg magas párttagságot viseljen és nem zárta ki az ismételt megválasztatóságot sem. Ettől az évtől kezdve polgármester megválasztására a helyi választópolgárok közössége volt jogosult, ami a képviselő-testület megválasztásával egy időben történt. A jegyző megbízatása – mivel nem politikai, hanem szakmai jellegű funkciót tölt be – nem igazodott az önkormányzati választásokhoz. Ebben az időszakban a jegyzői státusz olyannyira szilárd volt, hogy csak súlyos mulasztása esetén, fegyelmi eljárás keretén belül lehetett hivatalából eltávolítani.⁷

Ebből a rövid áttekintésből is kitűnik, hogy az önkormányzati decentralizációnak nem voltak erős hagyományai Magyarországon. A magyar államfejlődés és vele a közigazgatás számtalan esetben az idegen államok akaratának martalékává vált, és nem a szakmai elit által választott merderben folytatta kitűzött fejlődési útvonalt. Kényszerített modernizációs kísérletek, a nyugathoz való állandó felzárkózás igénye a legtöbb esetben rossz irányba befolyásolta a magyar politikai elit önkormányzatiságról vallott nézeteit.⁸ A

reformtervek azonban nem vagy csak részben fogalmazódtak meg, sokszor a törvénymódosítás szükséges minősített – 2/3-os – országgyűlési többség hiánya miatt.⁹ A nagyfokú önállóság ellenére, az elmúlt két évtizedben az önkormányzatok mozgástere fokozatosan szűkült. Az önkormányzatok gyakorta akadozva és nehézkesen tudták ellátni feladataikat, így az ezredforduló óta a közigazgatási reformelképzelések központi eleme az önkormányzati rendszer átalakítása volt, amelynek eredményeképpen megszületett az Mötv., mint a helyi önkormányzatok újrapozícionálást szolgáló sarkalatos törvény.

Az Mötv. legvitatottabb rendelkezése

Az új önkormányzati törvény számos olyan novumot tartalmaz, amely befolyással van a polgármesternek a képviselő-testülettel, valamint a jegyzővel való kapcsolatára. A területi korlátok tükrében azonban csupán egyetlen módosításra tért ki, arra, amely az óriási megdöbbenés mellett szakmai viták garmadáját váltotta ki. A legtöbb vitára okot adó rendelkezés, hogy 2013-tól – az Ötv.-vel ellentétben – már nem a képviselő-testület, hanem a polgármester gyakorolja a munkáltatói jogkört a jegyző felett. Ez alapján tehát, a jegyző kinevezésére, felmentésére, vezetői megbízására, vezetői megbízás visszavonására, fegyelmi eljárás megindítására, fegyelmi büntetés kiszabására, összeférhetlenség megállapítására a polgármester jogosult.¹⁰ Nemi ellensúlyozásként szolgál, hogy a kinevezési és képesítési feltételek alóli felmentést – törvényi feltételek mellett – nem a polgármester, hanem a képviselő-testület adhat a jegyzőnek.¹¹ A polgármester pályázat alapján, határozatlan időre nevezi ki a jegyzőt, azt a személyt, aki ellenőrzi döntéseinek törvényességét, és jogszabálysértés esetén jelzi azt a képviselő-testületnek. Jogos aggályként merülhet fel, hogy a jegyzők kinevezésének polgármesteri hatáskörbe kerülése gyengíti a jegyzők legitimitását szakmai tevékenységük során. Kiszolgáltatottságuk a polgármester felé nehezíti az állam akaratának érvényesítését, helyi-területi szinten való végrehajtását. Az Mötv. előtti időszakban a jegyző egyértelműen kettős rendeltetésű funkciót töltött be, az önkormányzat tisztségviselője és az állam akaratának helyi megtestesítője volt egyaránt. Mötv. új elemeként jelent meg, hogy a jegyzőt az önkormányzat szerveként definiálja, mely által a jegyző önkormányzati működésben játszott szerepe bővül. Mindazonáltal, az államigazgatási hatáskörök nagy részének – amely leginkább a körzetközponti jegyzőket érintette – járásokhoz való telepítése és az a tény, hogy 2013-tól a jegyző átruházott hatáskörben önkormányzati döntéseket hozhat, az önkormányzati szerepét jutatta előtérbe.¹² Annak ellenére, hogy a jegyző szakmai függetlenségét számos szabály biztosítja, a munkáltatói jogkör révén erősen kötődik a polgármester személyéhez.

Summa summarum

Az elmúlt 25 év távlatából egyértelműen kijelenthető, hogy a polgármester szerepe, súlya az önkormányzat működésében a rendszerváltás óta folyamatosan erősödött Magyarországon és az Mötv. továbbgördítette ezt a folyamatot. A polgármester széleskörű demokratikus legitimációt szerez azáltal, hogy megbízatását a választópolgárok többségének szavazatával nyeri el, s az Mötv. által biztosított jogkörei – munkáltatói jogkör, vétőjog, döntés pótlásának lehetősége – csak tovább erősíti ezt a tényt. Ezzel párhuzamosan a helyi hatalom ellensúlyaként is funkcionáló jegyző státusza jelentős csorbát szenvedett, – főként kinevezési jogkörének a polgármesterhez való telepítésével – pártatlanságát elveszítvén a polgármester munkavállalójává vált. Ennek megnyilvánulásaként, előfordulhat, hogy a jogszabályok iránti elkötelezettsége és a közérdek szolgálata helyett esetenként a magánérdeket kell szolgálnia. Romboló hatást vált ki továbbá, hogy a jelenlegi helyi közigazgatási rendszer zavaros, nehezen áttekinthető az ügyfelek, polgárok számára. A jó közigazgatás azonban alapvetően a jó és stabil törvények és jogszabályok mellett a jól szervezett és felépített szervezeti struktúra függvénye. A polgárok ma is azt várják, hogy ügyeiket szakszerűen, gyorsan és lehetőleg helyben intézzék. Konklúzióként levonható tehát, hogy a polgármester túlzott erősítése valamint a jegyző jelenle-

gi legyengített jogállása nem segíti a testületek demokratikus működését és lerontja a helyi közigazgatás minőségét, ami az amúgy is meggyengült önkormányzati demokrácia értékeit amortizálja.

Jegyzetek és hivatkozások

- ¹ BODNÁR Norbert: Az önkormányzatok társulásai, azok változásai az új Ötv. tükrében. Online elérhető: http://epa.oszk.hu/02200/02210/00005/pdf/EPA_02210_m_kozigazgatas_2012_02_063-069.pdf (Letöltés ideje: 2016. március 02.)
- ² dr. ZONGOR Gábor – AGG Zoltán (szerk.): Rendszerváltó önkormányzók 1990-2000. Veszprém, Közigazgatási és Informatikai Iroda. 2001. 11-12. o.
- ³ ÖRSI Lászlóné (szerk.): Polgármesteri Almanach. Budapest, BM Kiadó. 1991. 11. o.
- ⁴ 1990. évi LXIV. törvény a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról. 47. § (1) bekezdés

- ⁵ ÖRSI 1991, i.m. 12-13. o.
- ⁶ FRUCHT Pál: A helyi önkormányzatokról. In: Örsi Lászlóné (szerk.): Polgármesteri Almanach. Budapest, BM Kiadó. 1991. 18-21. o.
- ⁷ HORVÁTH László: Körjegyzőből jegyző, körjegyzőségből közös önkormányzati hivatal. Jegyző és Közigazgatás. 2013/5. szám.10-11. o.
- ⁸ PÁLNÉ KOVÁCS Ilona [et al.]: Regionalizmus és területi kormányzás. Online elérhető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0050_13_regionalizmus/ch01s09.html (Letöltés ideje: 2016. február 22.)
- ⁹ NAGY Marianna: Az új önkormányzati törvény magyarázata. Jegyző és Közigazgatás. 2012/6. szám. 6. o.
- ¹⁰ Mötv. 67. § f) pont
- ¹¹ FEIK Csaba (szerk.): Magyarország helyi önkormányzatai. Budapest, Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem. 2014. 212. o.
- ¹² HORVÁTH 2013, i.m. 11. o.

Boszorkányok márpedig nincsenek

Írta: KURUCZ ANNA

A boszorkányság régóta létező és sokak érdeklődését felkeltő jelensége a társadalomnak. „Legáltalánosabb értelemben a boszorkány olyan interperszonális lény, aki az emberi személy és a természetfeletti hatalom között áll, tevékenysége a mágia köré csoportosul”.¹ Az emberi képzelet határtalansága és a misztikum vonzereje ötvöződik a boszorkánykultuszban. Különböző korokban, a különböző problémák vizsgálatakor sokszor egyszerűbb volt bűnbakot találni a racionálisan meg nem magyarázható dolgokban, mintsem szembenézni a bajok valódi forrással. A fogékonyság, amelyre e hiedelemvilág épül, nem csak az egyszerű embereké volt, jelenléte visszatükröződik a jogban is, a boszorkánypereket meghatározó, részletesen szabályozott eljárásokban.

A fennmaradt forrásokból és a különböző tudományos kutatásokból sokszínű kép rajzolódik ki, a mágiával foglalkozó személyek eredetére lényegesen különböző elméletek alakultak ki. E témát vizsgálni olyan szempontból érdemes, mely szem előtt tartja, hogy a néphit által éltetett és sokszor támadott alakok, akik a kor emberének szemében

a legártóbb tevékenységeket űzték, a legtöbb esetben csak egyszerű emberek voltak, akik valamilyen jó vagy éppen rossz tulajdonságuk által kerültek gyanúba. Tagadhatatlanul előfordult, hogy valaki pszichikai állapotából kifolyólag, vagy a kihallgatás gyötrelmei után - feltéve, hogy azokat túlélte -, bevallotta boszorkány mivoltát. Ezek a vallomások azonban nem támasztanak alá semmiféle, igazolható földöntúli erő által vezérelt tevékenységet, azok csakis azt mutatják, hogy a kín hatására sokaktól elnyerhető volt a beismerő vallomás.

A boszorkányság eredetének elméletei

A boszorkányság motívuma nem csak hazánk, de számos európai és más kontinens mitológiájának szerves részét képezi. Pontosan nem lehetünk biztosak abban, hogy mikor alakult ki ma ismert definíciója, ezért is jöhetett létre többféle álláspont azzal kapcsolatban, hogy honnan eredeztethető a boszorkányság keletkezése.

„A boszorkány az ördög szövetségese és segítőtársa”.² A jogot végzett, de inkább a művészekhez és a régiségekhez vonzó író, Siklóssy

László, a boszorkányságot három fogalom egymásra hatása alapján vezeti le. Az első természetesen maga a boszorkányság. A második az eretnokség, hiszen a boszorkányüldözések nagy többsége a reformáció és az ellenreformáció korára datálható. Az eretneket, vagyis az Istent megtagadót, könnyen azonosítani lehet a fentebbi definíció alapján a boszorkány alakjával. Siklóssy kitér arra is, hogy e fogalompár kialakulását nagyban elősegítették a kor emberének mindennapi nehézségei, illetve „az egymással küzdő vallások érdekében

A boszorkányperek elengedhetetlen összetevője: a vízpróba

meg kellett mozgatni a tömeget”³ - a vallási dogmáknál, a köznép számára figyelemfelkeltőbb eszközökkel. A harmadik fogalom az erotika Siklóssy elméletében.

A vallásháborúk korában a legcélravezetőbb fegyverként az egymás erkölcstelenségére való kölcsönös hivatkozás jelent meg, ami szintúgy sok ártatlan emberi életet követelt, mint a hármasként fogalom mindegyike. A boszorkányperek kiindulópontja gyakran összefüggött valamilyen szerelmi bánattal, így Siklóssy elmélete helytállóan rögzíti e mozzanatát a boszorkányperek világának. Emellett a magyar köznyelv is őrzi ennek nyomait. Ma is gyakran használjuk azokat a kifejezéseket, hogy „boszorkányos szépségű”, vagy „teljesen megbabonázott”, amikor egy-egy hölgy bájjaira akarunk utalni. Mindezen kifejezések azonban az említett korszakban életre-halálra

menő perek és bizonyítási eljárások vádjai voltak. Mindemellett Siklóssy kitér arra is, hogy a babonák világában megjelenő kép, amely a boszorkányok ördöggel közös szertartásait jellemzi, bővelkedik erotikus mozzanatokban. Ennek kapcsán merül fel Budapest történetével foglalkozó munkájában a budai Gellérthegyről kialakult boszorkányos hiedelem. A boszorkányok gyűléseivel kapcsolatban a nép fantáziája határtalan volt, éppen ezért annak valóságos ténye, hogy a hivatásos prostitúció II. József uralkodását megelőzően a Gellérthegyen virágzott, sokban hozzásegítette ezt

a kialakult mondát ahhoz, hogy a budai hegyet, mint boszorkányok gyűjtőhelyét láttassa.

„A bűv s varázssal mai felfogásunkban azonosított boszorkányi képzetet a pogány vallások egyik legismeretesebb maradékaiként birjuk.”⁴ A másik meghatározó boszorkány eredet elmélet a 19. század neves akadémikus püspöke, a magyar művészettörténet-kutatás egyik úttörője, Ipolyi Arnold nevéhez köthető. Ipolyi kutatásai során hindu, római és szkíta emlékeket is talált, melyek

megemlékeznek a boszorkányról. Ezek a korai feljegyzések az isteni hatalom és a földi lét közötti összekötő kapcsként, tehát nem feltétlenül ártó szellemként jellemzik az ilyen jellegű tevékenységet folytató alakokat. Arra, hogy a boszorkányok miért a nők lettek, Ipolyi abban találja a megoldást, hogy a férfiak, akik többnyire a politikával és a harc dolgaival fogla-

Boszorkányok korabeli ábrázolása

latoskodtak, kevésbé voltak otthon az olyan dolgokban, mint a gyógyítás, gyógyfüvek ismerete, varrás és az ahhoz szükséges díszítő minták tervezése. Mindezen feladatok a nőket illették, így ha bár főpapi tisztséget nem töltött be nő, „rejtélyesb s gyöngédebb kezelést kívánó szertartások”⁵ szereplői maradtak. Akkor mégis honnan ered a gonosz bájkeverők köre Ipolyi szerint? A választ a szertartásokon részt vett, kiszolgált papnők helyzetében véli megtalálni. Teóriája szerint, az ilyen családi körön kívül maradt, a szertartásokban jártas nők, más utat nem találva, mai kifejezéssel

élve magánpraxisuk körében folytatták tevékenységüket. Közülük néhányan elaljasodott formában a gyógyitalokat bájitalként adták-vették, azonban ennek teljesülése nélkül is gyorsan egy teljesen kifordult kép alakult ki róluk. Ez a jelenség a pogány vallás háttérbeszorulása miatt csak erősödött, hiszen sokáig a nemzeti pogány szokásokhoz való ragaszkodás volt jellemző a keresztény hit ellenében, majd ennek alábbhagyásával, a babona homályába kerültek ezek a hosszú időn keresztül mindennapi jelenségnek számító tevékenységek.

Ezek alapján tehát Ipolyi álláspontja, hogy a boszorkányság, egy a már régi időkben is létező, bár más jelentéssel bíró fogalom, amely szerves része a mitológiának. A boszorkányság csírái, állásfoglalása szerint, sokkal mélyebben gyökeredznek, a velük kapcsolatos mondák eredetét a különböző pogány kori szokásokban, jóslási és gyógyító tevékenységekben látja felfedezni. Példaként említi a Luca-nap alkalmát, mely az ősi vallás kiemelkedő ünnepnapja volt, azonban ennek ellentétéként jelent meg a későbbiekben, emellett a különböző boszorkány-összejövetelek alkalmával a mondákban élő hatalmas lakomák származását a régi vallás áldozatbemutatásával azonosítja.

A boszorkányság eredetére vonatkozó elméletek sorában végül egy, a fentebbiektől bizonyos mértékben eltérő elképzelést is érdemes megemlíteni, amely a nők alárendelt helyzetével köti össze a boszorkányság kialakulását. Ezen elmélet szerint egyfajta kettős kép alakult ki a középkor folyamán a nőkről. Egyfelől a lovagi kultúra múzsáiként, másfelől pedig gonosz boszorkányokként jelennek meg. *„A nők elnyomott társadalmi helyzetük miatt kerültek leginkább gyanúba, s igen gyakran maga a férj „ismerte fel”, hogy felesége boszorkány.”*⁶ Jenei Zsuzsa álláspontja szerint a nőkkel kapcsolatban felhozható vádak másik nagy alapját az jelentette, ha egy hölgy a kor megítélése szerint túl önállónak számított, azaz nem állt apai vagy férji hatalom alatt. *„Az eredmény: boszorkány lehetett, aki nagyon gazdag vagy épp nagyon szegény, feltűnően eszes vagy együgyű volt, aki sok szeretőt tartott, vagy éppen ellenkezőleg: hozzáférhetetlen hírében állt, aki különösen szép vagy*

*csúnya volt, s aki ritkán járt templomba, vagy túl áhítatosnak bizonyult...”*⁷

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy a boszorkányság eredetének magyarázata sokféle lehet, már csak az általam említettek között is megfigyelhető a nagy eltérés abban, hogy ki, melyik történelmi korra datálja kialakulását. Véleményem szerint e feltevések egymást kiegészítve, a külön-külön kiemelt hatások egymást erősítve alkotják a boszorkánysággal kapcsolatos képzeletvilágot, amely abból a nézőpontból valóban „képzelet”, hogy a varázslat és bűbáj szempontjából nem léteztek ugyan boszorkányok, ellenben hús-vér emberek kerültek vád alá e fogalom miatt.

A boszorkányüldözés kialakulása

A boszorkányság korai jelenléte ellenére az üldöztetés borzalmi viszonylag későre tehetőek. Bár az előzőekben ismertettek alapján a mágiával foglalkozó személyek köre már az ókorban jelen volt, a 14-15. században kialakuló velük kapcsolatos ördögi kép eredményezte azt a tömegessé váló hisztériát, amely a boszorkányok üldözéséhez vezetett. A 16-17. században őket érő sokféle csapás (természeti katasztrófák, járványok, háborúk) indukálta azt a *„bűnbakmechanizmust”*⁸, amelynek hatása sokáig megállíthatatlannak bizonyult.

Magyarországra a nyugati típusú boszorkányperek az alsó-ausztriai jog – kezdetben csak Nyugat-Magyarországra való hatása – következtében érkeztek meg. A perek élénkülése egyfelől természetesen a közeli, nyugat-európai minta, másfelől a 15. századtól kezdődően a törököktől, járványoktól való félelem, illetve az alsó-ausztriai jog boszorkányüldöző stílusa miatt kezdődött meg. *„A terület boszorkányüldözéseinek első helyszínei a zömében német nyelvű szabad királyi városok voltak, élükön Sopronnal, ahol korán (1502, 1529/30, 1548) megjelentek a városi közigazgatás üldözést támogató intézkedései.”*⁹ Itt a vádban a helyi adottságok, azaz a nyelvi eltérések is alapot adtak a rágalmozásoknak. A Magyarországon néhány dunántúli törvényszék, illetve úriszék által a gyakorlatban használt, 1532-ben V. Károly által kiadott *Constitutio Criminalis Carolina* könyörte-

len törvényekkel szabályozta a boszorkányperekben való eljárást. A tömeges perek alkalmával hazánkban is használatba kerültek bizonyos boszorkányperekkel foglalkozó, a per során a jogot képviselő személyeknek útmutatást adó „kézikönyvek”. Az egyik ilyen az 1486-ban megjelent *Malleus Maleficium* (*Boszorkányok pörölye*) című könyv, melyet a két domonkos rendi szerzetes Jacob Sprenger és Heinrich Institoris inkvizítorok készítettek. A könyv utasításai egyértelműen azt a célt szolgálták, hogy a vádlott ne tudjon semmilyen racionális érv felhozatalával szabadulni, a védekezés megcáfolására abszurd indokokat sorakoztattak fel. „Ilyen volt például az, hogy a boszorkányok egyszerre több helyen is képesek jelen lenni, tehát egy „hétköznapi” alibi mit sem segített rajtuk, ha perre került a sor.”¹⁰ Egy másik ugyanebben a témában íródott, bár pár évszázaddal későbbi, az 1686-ban, Koffler József által írt *Observationes Magicae Theoretico-Practicae, omnibus in foro versantibus perutiles* c. könyv, „...amely nem egyéb, mint vademecum mindazok számára akik, mint ügyvédek, ügyészek és bírák boszorkányügyekkel foglalkoznak.”¹¹ A szerző ebben a könyvben kifejti, hogy a boszorkány az ördöggel közöszlenni szokott, ezért a bírónak azt ajánlja, a poroszlóval borotváltassa le a vádlottat egész testén, így nem lesz lehetsége semmilyen külső jel eltitkolására, amely ezt a tételt bizonyítaná. Ezen kívül, hasznosnak tartja a szenteltvíz itatását a vallani nem akaró bűnösrel, mivel saját tapasztalatai alapján annak hatására a legnagyobb kínzásban is a saját véleményét tartó vádlott, minden bűnét megvallja. A reális megfélé-

lemlítés fogalmát is bevezeti. Ennek értelmében a vizsgálóbírónak először szavakkal kell meggyőznie a vádlottat vallomása hamisságáról. Amennyiben nem sikerül megfenyegetni a kínzás borzalmaival, és továbbra sem hajlandó vallani, a vádlott jelenlétében előkészített a kínzószerszámokat. Ha mindezek hatására sem hajlandó vallomást tenni, akkor lehet csak magával a kínzás eszközével élni. Ezt a viszonylag humánus eljárást kiegészíti azzal, hogy a tortúrát addig kell ismételni, amíg a vádlott vallomást nem tesz.

Egy érdekes eset

A boszorkányvadás sok esetben valamilyen szerelmi szál következtén kerültek bíróság elé. Görbe Ilona esete rámutat arra, hogy vád alá kerülhetett az is, aki szeretőt tartott, mivel a kor megítélése szerint - már csak a társadalmi tagozódás szigorúságára is tekintettel - ez nem lehetséges helyénvaló. Az ógyallai Görbe Ilona korcsmárosné, azt követően, hogy férje, a földesúr ispánja után megözvegyült, a földesúr fiával kezdett szerelmi viszonyt, amiért is valójában a bíróság elé került. „Görbe Ilona asszony bizonyára csinos nőszemély lehetett és eldobván az özvegyi fátyolt, szívesen állott szóba a férfiakkal.”¹² A földesúr fiának udvarlása valószínűleg imponált az asz-

szszonynak, aki nehezen viselhette, ha a fiatalember más nőkkel is rokon-szenvezett. A vád szempontjából azonban lényegesebb szempont a köztük lévő társadalmi különbség, ami a fiú szüleinek szemében fájó pont lehetett. Mivel a földesúrnak módjában állt eljárást kezdeményezni, bűbájosság címén el is indult a vizsgálat

Boszorkánytánc – az ördöggel való szövetség jelképe

Ilona ellen. Több tanú is kihallgatásra került, akiket a vád alapján arról kérdeztek, hogy látták-e, hogy Görbe Ilona többszöri alkalommal bájitalt itat a földesúr fiával, annak érdekében, hogy teljesen megbabonázza. Természetesen akadtak a tanúk között, akik többször is gyógyfüveket keresve látták az asszonyt, vagy hallották terveit, melyeket a fiú megbabonázására szőtt. Ezek többségében a földesúr földjén élő jobbágyok, vagy más szempontból tőle függő emberek voltak. Ellenben akadtak olyanok is, akik a vádpontokat nem tudták megerősíteni. Ebből is következtethetünk arra, hogy a vád és a vallomások többsége milyen befolyás alatt állhatott... „Az ügyet 1733. február 4-én tárgyalta a vármegye törvényszéke, további folytatása nincs meg az érdekes és pikáns történetnek, de bizonyos, hogy Görbe Ilonára balul végződött és a bájitalért keservesen megbűnhődött.”¹³

Összegzés

A boszorkányokról alkotott kép, sajnálatos módon egy elhibázott és sokszor teljesen más hatások szülte vádaskodáson alapul. A ma is nagyon népszerű természetes gyógymódok többsége ősi gyökerekkel rendelkező tudomány, amely a történelem folyamán mindvégig jelen volt. Annak ellenére, hogy a boszorkányokat a művészetben is szívesen jelenítik meg hatalmas üstök felett, varázsszereiket kotyvasztva, nem tévesztendőek

össze azokkal, akik ennek a mesterségnek valóban elsajátítói és gyakorlói voltak. A perek többsége személyes ellentétekből indult ki, amelyhez adalékként nagyszerű alapanyag volt az e tevékenységgel összekapcsolható vád, a különböző rontások küldése, vagy hasonló varázserővel bíró tevékenység kiforgatása.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ JENEI Zsuzsa: Bárki lehet boszorkány... In: <http://www.korunk.org/?q=node/8&ev=2005&honap=5&cik=7863> (Letöltés ideje: 2015. április 20.)

² SIKLÓSSY László: A Régi Budapest Erkölce. Budapest, 2002, Osiris Kiadó. 197. o.

³ SIKLÓSSY 2002, i. m. 197. o.

⁴ IPOLYI Arnold: Magyar Mythologia. Pest, 1854, Heckenast Gusztáv. 407. o.

⁵ IPOLYI 1854, i. m. 408. o.

⁶ JENEI i. m.

⁷ JENEI i. m.

⁸ KLANICZAY Gábor: Boszorkányüldözések kialakulása Európában. In: Rubicon, 2005/7. sz. Budapest, 7. o.

⁹ TÓTH G. Péter: Bűbájosok, boszorkányok a bíróságon. In: Rubicon, 2005/7. sz. Budapest, 21. o.

¹⁰ JENEI i. m.

¹¹ SIKLÓSSY 2002, i. m. 201. o.

¹² ALAPI Gyula: Bűbájosok és boszorkányok Komárom vármegyében. Komárom, 1914. In: Magyarországi boszorkányperek – Kisebbségi forráskiadványok gyűjteménye I. MTA Néprajzi Kutató Csoport, 1989., Budapest. 514. o.

¹³ ALAPI 1914, i. m. 518. o.

Út a fiatalkorú elkövetők büntetőjogának első novelláris változtatásáig Balogh Jenő munkássága nyomán

Írta: Sziládi Péter

A büntetőjog kodifikációja, így a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó különös – elsősorban preventív – szankciók megállapítása hosszan váratott magára. Míg Finkey Ferenc a kodifikáció kezdetét Európában XV. század kezdetével datálja, addig hazánkban egészen a XIX. század végéig kellett várni a már nem szokásjogon alapuló törvénykönyvre.¹ Így történhetett meg, hogy a XVIII. században Vas megye törvényszéke ítélete folytán egy 10 éves lányra 12 vesszőcsapás mérnek, mert „hamisan vádolta meg az általa elcsábított, meglett férfit”. A szokásjog és a partikularitás problémáját jól példázza a Komárom megyében megesett ügy, melyben egy 11 éves gyermekre csavargásért 25 vesszőcsapást mértek, míg Trencsén törvényszékén egy emberöléses eset végződött egy szintén 11 éves gyermek 20 vesszőcsapással való büntetésével.² Azonban az életkor igen bizonytalan megközelítésének kiváló példája Gödöllő úriszékén egy harmincesztendő, érett férfi fiatalkorúnak és nevelhetőnek minősítése, mely ügyben csupán enyhe szankciót róttak ki az elkövetőre.³

A korabeli bíróságok, bár sokat foglalkoztak az életkor kérdésével, a felelősségre vonás alsó korhatárát mégsem tudták egységesen meghatározni. A beszámítási képesség korszerű fogalmával sem voltak tisztában, így egyedül a Tripartitum rendelkezései lehettek irányadóak, mely bár magánjogi szemléletű korhatárral számolt, az alkalmazható volt a büntetőügyek elbírálásakor is.⁴ Ebben a történelmi kontextusban született meg az első kodifikált magyar Btk.,⁵ melynek legfőképp a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó rendelkezéseinek elavultsága és hiányosságai miatt készült el Balogh Jenő munkássága nyomán az 1908. évi 36. tc., az ún. első büntetőnovella, mely alapjaiban

változtatta meg a fiatalkorúak felelősségre vonásának feltételeit.

A Csemegi-kódex büntetési rendszere

A kódex a XIX. század végén egy hosszú jogtörténeti periódust lezárva a „szabályozatlan és rendezetlen, koncepciótlan és garancia nélküli büntetőjogot szisztematikus rendszerbe igazítva, biztosítékait kiépítve precíz és az egyenlőtlenségeket kizáró módon” teremtette meg a polgári jogálam követelményeinek megfelelő formulát.⁶ Bár rendelkezéseinek nagy részét a hatályba lépését követő harminc évben a reformiskolák képviselői erősen bírálták, a korábbiakhoz képest koherensebb rendszert hozott létre a fiatalkorúak problémakörében.

Amellett, hogy Csemegi Károly a gyermek- és fiatalkorúak vonatkozásában három korhatárt állapított meg, a büntetések nevelő-javító szerepe is fokozott hangsúlyt kapott.⁷

A korhatár kérdésében a törvénykönyv kiválóan tükrözi a bírói gyakorlatból és az európai kodifikációs konszenzusból fakadó elveket. A tizenkettedik életévüket be nem töltötték bűnvád alá nem vonhatóakká váltak.⁸ A törvény magyarázata szerint „az élet első korszakában nincs az embernek tiszta öntudata, nincs képessége, a külvilágot, melynek csak álomszerű képét látja, helyesen megismerni, azért tetteit nem is lehet neki bűnül beszámítani.”⁹ Ez a meglátás kiválóan szemlélteti az indeterminista klasszikus büntetőjogi iskolát. A 12 és 16 év közötti bűnelkövetők, ha cselekményük bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírtak, azért büntetés alá nem voltak vonhatók.¹⁰ Ezek alól csak egy kivételt nevesített a törvény.¹¹ A 12. életévét meghaladó, de 20. évét még be nem töltött személy esetében javítóintézetbe való elhelyezésre volt lehetőség. Az indokolás szerint „a szükséges belátással nem bíró, de megromlott hajlamú ifjúnak nevelés-

re, javításra van szüksége”, melyet mintegy a szülőitől átvállal az állami apparátus.¹²

A belátási képességüknek birtokában lévő 12 és 16 év közötti elkövetőkre az úgynevezett redukált büntetési táblát alkalmazta, melynek lényege, hogy erre a korosztályra nem volt kiszabható a törvényben foglalt büntetési skála szerinti szankció, más szóval „redukáltan” szabták ki a büntetéseket, mely a továbbiakban növelte a társadalomba való be- illetve visszailleszkedés esélyeit.¹³

A harmadik korosztály a húsz év alatti fiatalok köré volt, akiket a jogszabály rendelkezései folytán sem halálra, sem életfogytiglani fegyházra nem ítéltettek.¹⁴

Végül a szankció javító-nevelő mivoltát szükséges kiemelni. A huszadik életévét be nem töltött elkövető a hat hónapnál nem súlyosabb büntetését – illetve amennyiben súlyosabb a büntetés, akkor legfeljebb hat hónapot – magánelzáráásban volt köteles letölteni. Továbbá a fiatalok kímélendő, a magánelzárás helyett, az annak megfelelő időtartamot javító intézetben való tartózkodásra válthatta ki.¹⁵ Ezt az igazságügy miniszter is elrendelhetette, aki az úgynevezett „felügyelő bizottság” javaslata alapján hozta meg döntését az ügyben.¹⁶ Utóbbi rendelkezés tehát kilátásba helyezte a javítóházak (*Korrektionsanstalten*) felállítását is.¹⁷

A kódexet hamarosan igen sok bírálat érte, hiszen legfőbb hibái a gyakorlatban kerültek felszínre. Lassan átalakult a büntetőjogi gondolkodás, néhány intézmény már a hatálybalépésekor elavult volt, mások az azt követő harminc év társadalmi változásai folytán váltak avítottá. Klasszikus példaként említhető a redukált büntetési táblába foglaltaknak a kollíziója a visszaesés speciális szabályival.¹⁸ A hibák ellenére is a kódex egyik legnagyobb bírálója, Finkey Ferenc is elismerte és helyeselte, hogy a gyermekkorúak kivételt képeznek a büntethetőség alól, s elismerte a fiatalokkal kapcsolatos szankciók jogosságát.¹⁹

Kriminológiai iskolák és megoldási alternatívák

A klasszikus iskola büntetőjogi elveit követő Csemegi Károly korának legfejlettebb elveit és dogmatikáját felhasználva írta meg kódexét, mely a polgári forradalmak és fejlődés következtében kialakult indeterminista és tett-központú szemléletet mondhatott magáénak. Nem is volt ez ekkor olyan különös, hiszen a nemesi előjogok leépítése és polgárok egyenlőségének – jóllehet formális – fenntartása érdekében mindez indokolt volt.²⁰

A rendszer kritikája viszont a dualizmus társadalmának megváltozása és így a bűnözés átstrukturálódása következtében alakult ki. A kapitalizmus, s a vele járó iparosodás és urbanizáció új, eddig ismeretlen bűncselekményi kategóriákat szült, ráadásul növekvő elkövetési szám mellett. Így már a kódex hatálybalépésekor a reformiskolák képviselői egész Európában próbáltak a fent említett problémákra megoldást találni.²¹ A szervezett bűnözés, a nagyvárosi prostitúció, s a fiatalok erősödő kriminalitása gyökeresen átalakította a bűnözés szerkezetét. A tett-büntetőjog nem volt képes arra, hogy a bűnözés okaival foglalkozzon, így az egyes elkövetők motivációinak megismerése sem válhatott reális céllá, mely aláasta a klasszikus iskola elvrendszerét, hogy megnyissa kapuit a reformiskolák megoldási kísérletei felé.²²

A gyermekkorúak kezelése az egyik legkiválóbb példa a klasszikus iskola defektusainak kihangsúlyozására. Az indeterminista felfogás szerint a szabad akarat következtében a gyermekkorú, mint belátásra képtelent egyszerűen kivonta a felelősségre vonás lehetősége alól, ahelyett, hogy számolt volna azzal a lehetőséggel, hogy éppen ez a korosztály az (jórészt 12 éven aluliak), akik később fiatalok elkövetőként kerülnek be a kriminálstatisztikai rendszerbe.²³ A reformiskolák determinista felfogása ezzel szemben preventív intézkedésekkel venné elejét az ilyen eseteknek.

Nem meglepő azonban a klasszikus iskolát követők érvelése a fenti logika szerint, hiszen a korabeli emberek a gyermekeket – ha csak a me-

zőgazdasági termelésben betöltött szerepüket tekintjük – „kis felnőttként” kezelték, mely a törvénykönyvben is hasonlóképpen jelenik meg. ezzel szemben a reformerek álláspontja szerint „nem a belátási képességet kell vizsgálni, hanem az értelmi és erkölcsi érettséget”.²⁴ Ebben az esetben nagyon fontos, hogy a hangsúlyt hová helyezzük, ugyanis a klasszikus felfogás a múltban elkövetett cselekményre adott válaszként fogja fel a büntetést, míg a reformerek Finkey nyomán a bíró mérlegelését arra hegyezik ki, hogy az elkövető fiatalok „morálisan fejlett-e, erkölcsi kötelezettségekről van-e sejtelve, értelmileg fejlett-e, képes-e felfogni a büntetés jelentőségét, várható-e ezzel kapcsolatban erkölcsi fejlődés tőle”.²⁵ Összességében tehát a büntetés jövőbeli realizálódása és a szankcióval sújtottra való hatása felől értelmezi a reformiskola a felelősségre vonás kérdéskörét.

Balogh Jenő munkássága a fiatalkorú elkövetők kapcsán

A fent említett reformiskolák egyik jeles képviselője hazánkban a századfordulón tevékenykedő jogász-kriminológus, Balogh Jenő. Munkásságára jellemző volt az elméleti okfejtések mellett azoknak a gyakorlatba való átültetése is a büntető anyagi- és eljárásjog területén. Érdeklődésének középpontjában a fiatalkorúak kérdése állt, mely kapcsán számos értekezése nagy hatást gyakorolt a magyar büntetőjog fejlődésére ezen a téren. Munkásságának köszönhetően született meg az 1908:36. törvénycikk, a fiatalkorúak büntetőjogának első novelláris revíziója, melynek legfőbb pontjai közé sorolható a feltételes elítélés meghonosítása, s egyéb intézkedések foganatosítása, mely a fiatalok „züllését” volt hivatott megállítani, s e destruktív folyamatot visszafordítani. Bár Balogh Jenő a fenti kérdéskörben alkotott igazán maradandót, a börtönügy és az ún. patronázs területén

kifejtett munkássága is példaértékű. Utóbbit jól példázza az 1909-ben alapított dunaalmási szerezet ház.²⁶

Jóllehet Balogh Jenő nem vett részt a Csemegi-kódex kodifikációs munkálataiban, azonban már a századfordulón megfogalmazta a törvénykönyv módosításának és reformjának szükségességét. A revízió szükségességének ellenére is korszakalkotó műnek nevezete Csemegi Károly munkásságát, noha azt receptív és revideáló feldolgozásának tartotta az 1860-as évek német, osztrák, francia, belga és olasz büntetőjogtudományának.²⁷

Közös cél Balogh felfogása szerint a fiatalokat reintegrálni a társadalomba, azonban a tettarányos büntetések, a szabadságvesztés, a fogházbüntetés inkább újratermelte, mintsem megállította a már tárgyalt erkölcsi dekadenciát. Balogh meglátása szerint a fiatalkorúakat „mások érdekében, de egyúttal önmaguk javára”²⁸ kell nevelni, javítani.

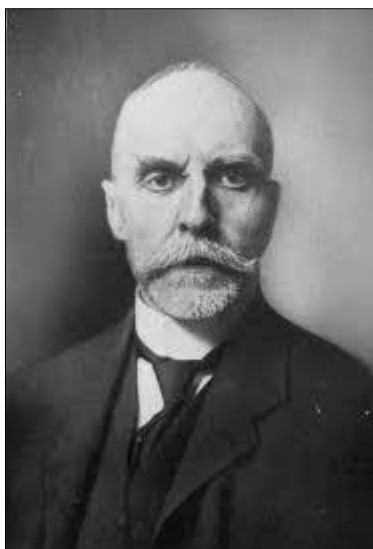
Balogh Jenő módosítási szándékát meghatározza a gyakorlati alkalmazás szempontjából felmerülő problémák orvoslásának központi kérdésként való értékelése. A novellának tartalmaznia kell – a jogtudós érvelése szerint – a büntetés feltételes végrehajtásának szabályozását, különösképpen a fiatalkorúakra vonatkozóan, ezzel megelőzve az ifjak megpecsételését. A javaslat fő rendezőelve pedig a társadalmi viszonyok javítása és reformja volt.²⁹

Az első büntetőnovella

A javaslat végső megfogalmazásában, s az 1908. évi 36. törvénycikk végleges elfogadásában Balogh Jenő munkássága volt a meghatározó, mely novelláris változtatás Finkey Ferenc szerint „az első céltudatos kriminálpolitikai törvényünk, mely a modern irányok érett és életképes eszméinek utat nyit törvénytarunkba.”³⁰

Balogh értekezései alapján

Balogh Jenő (1864-1953)
magyar jogász, politikus,
miniszter

a fiatalok elkövetőket megfelelő osztályozás alapján egyéniesítő elbírálásban kell részesíteni, továbbá a segélyre szoruló gyermekek és fiatalok pártfogásba vételének szükségességét is fogantatni szükségesnek. Az első alkalommal bűncselekményt elkövető fiatalok ellen fogház-büntetés kiszabása a bírónak nem kötelessége, sőt a fegyelmezés és a próbaidő eszköze sokkal célravezetőbb, hiszen a fiatalok bűnelkövetésre nem megtorlással, hanem a „züllés” okainak feltárásával, s annak orvoslásával kell válaszolni. Továbbá a szabadságelvonás új formáját teszi lehetővé a novella, a határozatlan tartalmú javító nevelést.³¹

Maga az 1908. évi 36. törvénycikk első fejezete a büntetés feltételes felfüggesztését taglalja. Rögtön az 1. § rögzíti, hogy „a bíróság az egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott fogházbüntetés és a pénzbüntetés végrehajtását különös méltánylást érdemlő okból felfüggesztheti”³², melyből a fiatalokra vonatkoztatva levezethetjük, hogy a preventív, nevelő célzat került kifejezésre.

A novella második fejezete már közelebből a fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. A 12. életévét be nem töltött gyermek, bár ekkor sem büntethető, a fent említettekhez képest intézkedések fogantatásának ellene. Ez a gyermekkori „züllést” hivatott neveléssel javítani, hogy a későbbiekben ne termelődjen ki egy újabb professzionális bűnelkövetői réteg.³³ A 12 és 18 év közötti fiatalok esetén a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség hiánya esetén házi felügyelet, illetve házi vagy iskolai fenyítést kiszabására volt lehetőség, míg az ilyen képességgel rendelkezők dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés vagy – végső esetben – fogház- vagy államfogház-büntetéssel voltak sújthatók.³⁴ Ez a rendszer továbbra is Balogh preventív, individualista szemléltét tükrözi, mely a cselekmény okait volt hivatott feltárni.

A továbbiakban az egyes intézkedések lényegi elemeit érdemes részletezni. A dorgálást alapvetően kisebb jogsértések esetén alkalmazhatta a bíróság nevelési célzattal, mely – a jogszabály szövege szerint – „az elítélthez intézett ünnepé-

lyes komoly intelem”³⁵ volt. A próbára bocsátás is nevelési célzattal történt, mely a hozzá kapcsolódó felügyelet miatt kriminálpolitikailag fontos és követendő célt kívánt elérni. Végső esetben fogház-, illetve államfogház-büntetésre is ítélték a fiatalok, de itt is nagy előrelépést tesz a novella, hiszen a 27. § értelmében az elítéltek ezt egy külön, számukra fenntartott büntetés-végrehajtási intézetben tölthetik le.

Ha az intézkedések, illetve büntetések fogantatásának idején arra lehet következtetni, hogy az elkövető javultnak látszik, akkor próbaidőre kísérletileg szabadon bocsátható (25. §), vagy feltételesen szabadságra bocsátható (29. §).

Összegzés és kitekintés

A magyar büntetőjog-kodifikáció történetében meghatározó szerepet betöltő Csemegi-kódex első novelláris változtatása megadta a XIX. század végén felmerülő újszerű társadalmi problémákra adott adekvát válaszokat. A fiatalok körében elindult „züllés” megállítása az 1908. évi 36. törvénycikk rendelkezéseinek köszönhető, melynek előkészítése folyamán közben a legmodernebb reformmiskolák elveit használta fel Balogh Jenő, a revízió egyik legkiemelkedőbb alakja. Nevelésében gyökerező „puritán keresztény világelfogása” mindig cselekvésre készítette a kiváló jogász-kriminológust. A törvényalkotásra gyakorolt hatása mellett neki köszönhetjük, hogy a javítóintézeti férőhelyek száma 1900 és 1915 között ötszázról háromezerre emelkedett.³⁶ Összességében tehát nem túlzás azt állítani, hogy Balogh munkássága nyomán a magyar büntetőjog-fejlődése a XX. század elejére elérte, s meg is haladta a nemzetközileg elvárt szintet, s hogy a fiatalok determinista, valamint preventív szemléletű szankcionálása jórészt megoldotta a magyar társadalomban gyűrűző problémákat.

Jegyzetek és hivatkozások

¹ MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Budapest, 2007, Osiris Kiadó. 312.o.

² HAJDU Lajos: Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában. Nemzet és emlékezet. Budapest, 1985, Magvető. 180-181.o.

³ MEZEY Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. A fiatalok bünelkövetők történetéhez. In: Rendészeti Szemle. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium folyóirata, 2008/7-8. sz., Budapest. 20.o.

⁴ Hármaskönyv I. 111. A gyermekek törvényes és nem törvényes koráról és azok ügyvéd-vallásáról 6-7. §§

⁵ 1878. évi 5. tc. a büntettekről és vétségekről szóló magyar büntetőtörvénykönyv

⁶ MEZEY 2008, i.m. 30.o.

⁷ SZALÓKI Gergely: A Csemegi kódex fiatalokúakra vonatkozó szankciói In: Jogelméleti Szemle, 2006/4. sz., 2.o.

⁸ 1878. évi 5. tc. 83. §

⁹ SCHNIERER Aladár: A büntettekről és vétségekről szóló magyar büntetőtörvény (1878. V. t.c.) magyarázata. Budapest, 1885, Franklin. 178.o.

¹⁰ 1878. évi 5. tc. 84. §

¹¹ 243. § elrendelte ugyanis, hogy vérfertőztetés esetén a lemenő rokon nem büntetettik, ha a tett elkövetésekor életének 18. évét még meg nem haladta

¹² 1878. évi V. törvénycikk indokolása a 84. §-hoz.

¹³ MEZEY 2008, i.m. 27.o.

¹⁴ 1878. évi 5. tc. 87. §

¹⁵ SZALÓKI 2006, i.m. 2.o.

¹⁶ 1878. évi 5. tc. 43. §

¹⁷ SCHNIERER 1885, i.m. 67.o.

¹⁸ 1878. évi 5. tc. 338. §

¹⁹ FINKEY Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. Budapest, 1909, Politzer. 168-169.o.

²⁰ MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. 4. átd. kiad. Budapest, 2007, Osiris Kiadó. 345-347.o.

²¹ MEZEY Barna: A kor kérdése a magyar büntetőjog történetében. A fiatalok bünelkövetők történetéhez. In: Rendészeti Szemle. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium folyóirata, 2008/7-8. sz., Budapest. 28.o.

²² BALOGH Jenő: A fiatalokúak és a büntetőjog. Budapest, 1909, Athenaeum. 9-10.o.

²³ MEZEY 2008, i.m. 29.o.

²⁴ MEZEY 2008, i.m. 29.o.

²⁵ FINKEY 1909, i.m. 167.o.

²⁶ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ Katalin (szerk.): Balogh Jenő emlékkötet: Válogatás Balogh Jenő műveiből. Budapest, 1988, MTA M. Kriminológiai Társ. 3-7.o.

²⁷ LIZICZAY Sándor: Balogh Jenő. [1864-1953.]. In: Collega. Szakmai folyóirat joghallgatók számára, 2000/4. sz., Budapest. 12.o.

²⁸ BALOGH 1909, i.m. 9-10.o.

²⁹ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ 1988, i.m. 143.o.

³⁰ Az I. büntető novella értékelése. Online elérhető: <http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/Ibuntetonovellaertekelese.htm> (Letöltés ideje: 2016. március 28.)

³¹ BALOGH 1909, i.m. 160-161.o.

³² 1908. évi 36. tc. 1. §

³³ 1908. évi 36. tc. 15. §

³⁴ 1908. évi 36. tc. 17. §

³⁵ 1908. évi 36. tc. 19. § alapján a dorgálás esetén, noha nem teljesen új jogintézményről beszélhetünk, fontos szerepet játszik annak szabályozása és alkalmazási köre a novellában.

³⁶ KÓNYÁNÉ KUTRUCZ 1988, i.m. 6-7.o.

FILMAJÁNLÓ

Törvénytisztelő polgár /
Law Abiding Citizen

Amerikai krimi • 2009

[Ajánlja: Barkóczy Dávid]

Egy betörés vérengzéssé fajul, az egyedüli túlélőt semmi sem gátolhatja meg abban, hogy megbosszulja szeretteinek halálát. Clyde Shelton (*Gerard Butler*) egy becsületes családapapa, akinek feleségét és lányát brutálisan meggyilkolják a félresikerült betörés során. Miután a gyilkosokat elfogják, az ügy Nick Rice (*Jamie Foxx*), a feltörekvő ügyész kezében landol. Nick az egyik gyanúsítottnak vádalkut, és ezzel együtt enyhe ítéletet ígér, a gyilkos cserébe a társa ellen vall. Tíz évvel később a vádalkut kötött bűnözőt holtan találják, Clyde rögtön bevallja, hogy ő a tettes. Amikor előzetes letartóztatásba helyezik, figyelmezteti a ranglétrán már feljebb lépett egykori ügyészt, ha nem ismerik el tévedésüket az ügyet tárgyaló kollégáival együtt, minden résztvevő a gyilkosok sorsára jut. Hamarosan megkezdődik a tíz évig tervezett véres sakkjátszma.

SZÍNDARAB - AJÁNLÓ

Mégis, kinek az élete? /
Whose Life Is It, Anyway?

Brian Clark • színdarab

[Ajánlja: Nagy Virág Eszter]

Brian Clark hazai színházakban is nagy népszerűségnek örvendő drámája aktuális jogpolitikai és jogalkotási kérdéseket feszeget: meddig terjed az ember rendelkezési joga saját teste, önnön sorsa felett? Milyen kerektek között engedélyezhető az eutanázia? Ki hozhat ebben a tárgyban döntést, találóan: mégis, kinek az élete? A főszereplő, Ken Harrison életszerető, munkájáért rajongó szobrász, aki mindig a legtöbbet próbálja kihozni mindennapjaiból – egészen addig, míg egy balesetben nyaktól lefelé lebénul. Kórházi gondozásban telő napjainak egyhangúságában bontakozik ki a központi konfliktus; Ken így nem kívánja tovább folytatni életét, hanem megmaradt méltóságával szeretne távozni az élők sorából. Orvosok, ügyvédek, s végül egy bíró is megjelenik a színen, mindannyian arról vitatkozva, hogy vajon Harrison dönthet-e saját sorsa felől, avagy az az állam, a jogszabályok és a kórház kezében van. A darabot jelenleg a Centrál Színházban játsszák, Rudolf Péter főszereplésével.

Idén hetedik alkalommal kerül megrendezésre a YOU MÁJT WIN! tanulmányi verseny

Írta: BARKÓCZI DÁVID

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke és Tudományos Diákköre ebben a tanévben immáron hetedik alkalommal rendezi meg a már mindenki által jól ismert YOU MÁJT WIN! tanulmányi versenyt.

Nem titok, hogy 2010-ben az *Okosabb vagy, mint Ulipanus?* elnevezésű római jogi vetélkedő mintájára pattant ki az ötlet a Tanszék demonstrátorainak fejében, hogy ők is megszervezzék saját versenyüket. A TDK akkori szakvezető oktatója, Gosztonyi Gergely összefogta a lelkes csapatot, s Mezey Barna Tanszékvezető Úr is a kezdeményezés mellé állt. Arra azonban senki sem számított, hogy az első évben már 49-en fognak jelentkezni az írásbeli fordulóra. A verseny népszerűsége a következő években sem csökkent, sőt a résztvevő hallgatók száma jelentősen emelkedett.

A verseny anyaga megegyezik az alapvizsga tananyagával, tehát a Magyar alkotmánytörténet és a Magyar jogtörténet c. tankönyvekben foglaltakkal, illetve A magyar állam- és jogtörténet forrásai c. szemelvénygyűjtemény megfelelő forrásaival. A rendszerint április végén megtartott rendezvény első, írásbeli fordulóján a résztvevőknek egy feleletválasztós tesztet kell kitölteniük. A második, szóbeli fordulóra a tizenkét legmagasabb pontszámot elérő

versenyző kerül. A verseny szóbeli része háromtagú, a Tanszék neves oktatóiból álló zsűri előtt zajlik, akik az értékelést pontozásos rendszerben végzik. A második forduló első részében a tizenkét továbbjutott hallgatónak villámkérdésekre kell válaszolniuk, illetve hibás mondatokat kijavítaniuk, a második részében - ahová az első körben legmagasabb pontszámot elérő hat hallgató kerül - pedig a résztvevőknek egy véletlenszerűen kisorsolt kifejtős kérdésre kell választ adniuk. A három legmagasabb összpontszámot elérő hallgató alapvizsga jeles érdemjegyet kap, a IV-XII. helyezettek értékes könyvjutalomban részesülnek. Mindezek mellett - a zsűri döntése alapján - különdíjak kiosztására is sor kerülhet.

Az idei verseny jelentkezési határideje folyóiratunk megjelenésekor már lejárt, így nem maradt más hátra, minthogy az idei versenyzőknek sok szerencsét kívánjak! A nyerteseknek előre is gratulálok, s remélem, hogy ezután is sikerül ezt a szép hagyományt tovább folytatni, és a vetélkedőt az elkövetkező években is megrendezni.

Látogatás a tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében

Írta: BARKÓCZI DÁVID

2016. április 7-én a Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti Tudományos Diákkör demonstrátorai, illetve a programra jelentkező hallgatók Tökölre látogattak a Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézetébe.

A tököli Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete hazánk legismertebb intézménye, amely fiatalok elítéltek elhelyezését biztosítja. Ebben a félévben szerettük volna mélyebben megismerkedni a hozzánk korábban legközelebb álló fogvatartottakkal, a fiatalok intézetben töltött mindennapjaival, ezért határoztunk a tököli látogatás mellett. 2016-ban a Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézetéből kivált a nagykorú elítéltek fogvatartását végző Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, emellett Tökölön található a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza (ide szállítanak minden kórházi ellátásra szoruló fogvatartottat az ország területéről), így látogatásunk alkalmával egyszerre három objektumot is megtekinthettünk.

A reggeli órákban HÉV-vel indultunk Tökölre, majd érkezésünk után az intézet által biztosított autóbusszal utaztunk az intézet kapujáig. A szigorú biztonsági átvizsgálás után találkoztunk az intézmény két dolgozójával, akik nagy szeretettel fogadtak minket. Körbevezetőinktől hallhattunk néhány szót az intézet megalapításáról, történetéről, és a területen található objektumok funkciójáról. Ezután a program első részeként a parancsnokság épületébe mentünk, ahol Pesti Ferenc parancsnok úrral folytathattunk szabad, kötetlen beszélgetést, melynek során szavaiból sok érdekes és hasznos információval gazdagodhattunk. Elmondta, hogy az intézetben a fiatalok fiúk fogház és börtön fokozatban töltik büntetésüket különböző rezsimekbe (alap rezsim, szigorított

rezsim stb.) sorolva. Parancsnok úr pozitívan értékelte, hogy az utóbbi években jelentősen csökkent a fiatalok elítéltek száma, ezzel a tököli börtön telítettsége megközelítőleg 70%-ra csökkent. Az országban jelenleg 4 intézetben (Tököl, Szirmabesenyő, Kecskemét, Pécs) őriznek fiatalokat, s az elítéltek körülbelül felét, 140 fiatal tartanak fogva Tökölön. Ezredes Úr elmondásaiból arról is értesülhettünk, hogy Tökölön nem csak fiatalok fogvatartottakat őriznek. A létesítményben munkavégzés céljából nagykorú elítéltek, emellett a Ráckevei Járásbíróság illetékességi területéhez tartozó előzetesen letartóztatottak is elhelyezésre kerülnek a kényszerintézkedés időtartamára. Ezenkívül a börtön rendelkezik még egy speciális körlet-

tel, ahol az ország egész területére kiterjedő illetékességgel kivételes körülmények között őrzik a HIV-fertőzött fogvatartottakat. A csaknem 800 nagykorú elítélte mellett elhelyezkedő Duna-Papír Kft. egészségügyi papír-üzemében dolgozik, emellett a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházban, és az intézet fenntartási munkavégzésben is részt

vesznek a fogvatartottak. A Fiataikorúak Büntetés-végrehajtási Intézete – tekintettel a fiatalok életkori sajátosságaira – nagy hangsúlyt fektet az oktatásra, különösen az általános iskolai képzés befejezését teszik lehetővé minden fiatalok elítélte számára. Emellett természetesen a szakképzés is előtérbe kerül, jelenleg szobafestő-mázoló tanfolyam elérhető az intézetben. A munka és az oktatás mellett az intézmény igyekszik a fiatalok figyelmét lekötöni és képességeit fejleszteni különböző olyan kreatív foglalkozá-

sokkal, mint a jobb agyféltekés rajzolás és a cénakép készítés.

A beszélgetés után lehetőségünk volt megtekinteni az intézet iskoláját, könyvtárát és tornatermét, emellett pedig meglátogattuk a fiatalok objektumának körleteit. Betekintést nyerhettünk néhány cellába, ahol szabadon beszélgethettünk az elítéltekkel. Kérdeztük őket az intézetben töltött mindennapjaikról, az iskoláról, a munkáról és a szabadulás után tervezett jövőjükéről.

Ezt követően körbejártuk az intézet udvarát, majd ebédelni indultunk. A dolgozókkal elfogyasztott ebéd külön élmény volt számunkra, mert még több tapasztalatot megosztottak velünk az intézet mindennapjaiból. Sokat beszélgettünk a fiatalokkal

kapcsolatban felmerülő mindennapi problémákról és nehézségekről.

Azt hiszem, hogy minden résztvevő nevében elmondhatom, hogy a látogatás rendkívül hasznosnak bizonyult mindannyiunk számára, hiszen az eddig csak tankönyvekből ismert szabadságvesztés-büntetést, valamint annak végrehajtását és a fiatalok fogvatartottakra gyakorolt hatását a gyakorlatban módon is megismerhettük. Mindannyiunk nevében ezután is szeretném megköszönni parancsnok úr és az intézet dolgozóinak szívélyes fogadását és segítőkészségét. Közösségünk egyéb programjai mellett a jövőben is tervezi büntetés-végrehajtási intézetek felkeresését. A látogatásokon továbbra is mindenkit sok szeretettel várunk!

A Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre szeretettel vár minden érdeklő hallgatót a **szerdánként 18 órától** kezdődő ülésein. Ha féléves programunkkal vagy a TDK-val kapcsolatban bármilyen kérdésed van, írd bátran a majtttdk@gmail.com e-mail címre, vagy keress minket a MÁJT TDK Facebook-oldalán.

Figyeld programjainkat és a Joghistória aktuális számával kapcsolatos információkat az ÁJK A és B épületének hirdetőtábláin, valamint a TDK és a Joghistória hivatalos Facebook-oldalán!

Bemutatkozik a MÁJT TDK

Írta: BARKÓCZI DÁVID, NAGY VIRÁG ESZTER

Kedves Hallgatótársaink! Ebben a rövid összefoglalóban arra vállalkozunk, hogy bemutassuk nektek a Magyar Állam- és Jogtörténeti Diákkör szakmai tevékenységét és közösségi életét, ezáltal bátorítva Titeket a csapatunkban való minél aktívabb részvételre.

Az egyre növekvő hallgatói létszám következtében meglehetősen nehéz megtalálni az egyetemen azt a közeget, amely egyaránt ösztönöz minket tudományos fejlődésre és biztosít számunkra otthonos környezetet. Erre kínálnak számotokra megoldást Karunk tudományos diákkörei, így az alkotmány- és jogtörténet iránt érdeklődő hallgatók számára a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre (MÁJT TDK). A TDK több mint harminc éves múltra tekint vissza, s az első éves hallgatók körében nagy népszerűségnek örvend. Közösségünk két okból is speciális helyzetben van: egyrészt az elsőéves hallgatók velünk találkoznak először egyetemi tanulmányaik során, így meghatározó elemei vagyunk a tudományos diáklelettel kapcsolatos kép kialakításában, másrészt a tantárgy alapozó jellege és kétszemeszteres oktatása behatárolja az általunk megszólítandók körét.

Rendszeres, szerdánként 18 órakor kezdődő üléseink alkalmával érdekes és sokszor tanulságos előadásokat hallgathattok, illetve lehetőségek nyílik a Kar oktatóival, valamint a szakma legjelesebb képviselőivel való személyes megismerkedésre, konzultációra és kötetlen beszélgetésre. Programjaink

keretében nem csupán átfogó ismereteket szerezhettek, hanem az alkotmány- és jogtörténet olyan részterületeivel is megismerkedhettek, amelyekre nem nyílik lehetőségek az egyetemi oktatás tantervi keretei között. Hagyományos szerdai alkalmainkon kívül gyakran szervezünk tanulmányutakat és látogatunk el különböző büntetés-végrehajtási intézetekbe, így az e alkalmakon való részvétellel nem csupán elméleti, hanem gyakorlati ismereteket is bővíthettek.

Csapatunk örömmel segíti az olyan lelkes hallgatókat, akik egy-egy területtel áthatóbban kívánnak foglalkozni, emellett lehetőséget biztosítunk nekik tudományos cikkeik, valamint kutatási eredményeik a folyóiratunkban való megjelentetésére. A bátrabbak minden évben próbára tehetik tudásukat a YOU MÁJT WIN tanulmányi versenyen, amely idén tavasszal immáron hatodik alkalommal került megrendezésre. Azok a magyar alkotmány- illetve jogtörténet tárgyakat teljesített tanulók, akik mélyebben szeretnék elkötelezni magukat a Tudományos Diákkör mellett, s aktív tagjává kívánnak válni egy összetartó, baráti társaságnak, azok szeptemberben benyújthatják jelentkezésüket a Tanszék demonstrátori pozíciójára.

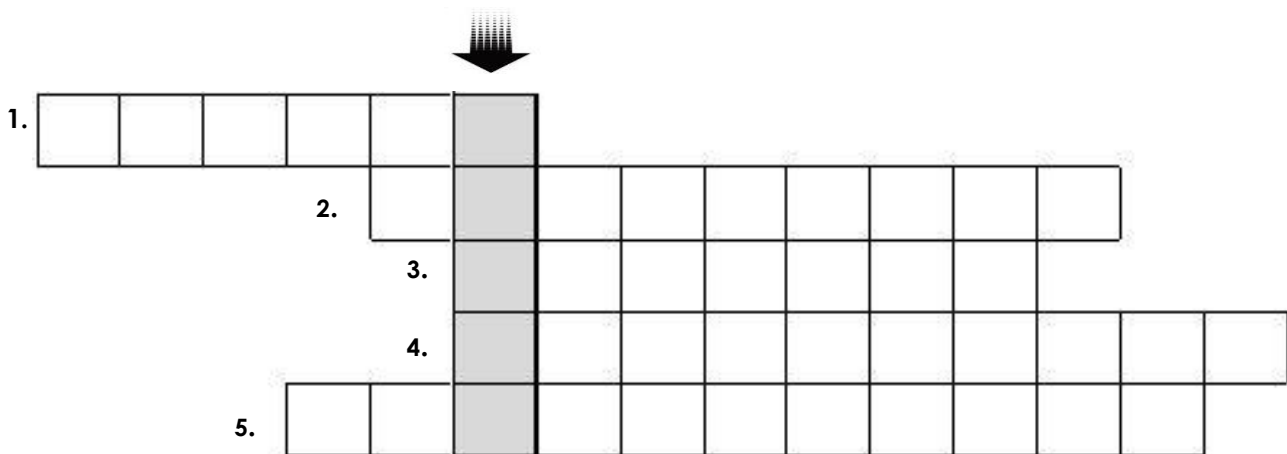

[alkotmány-és jogtörténeti rejtvény]

Készítette: BARKÓCZI DÁVID

Az Alkotmány-és jogtörténeti rejtvényt elsősorban az első évfolyamos hallgatóknak szánjuk azzal a céllal, hogy felfrissítsük alkotmány-és jogtörténeti ismereteiket, s ezáltal hozzájáruljunk a sikeres kollokvium, illetve alapvizsga telejsítéséhez. A feladat a magyar alkotmány-és jogtörténet tankönyvek segítségével könnyen megoldható.

A feladvány megfejtéséhez csupán annyit kell tennetek, hogy a számozott vízszintes sorokba beírjátok a hozzájuk tartozó meghatározások eredményét (a X jel szóközt jelöl). Ha minden sort helyesen kitöltöttetek, a szürkével jelölt főoszlopban fentről lefelé olvasva megkapjátok a rejtvény megoldását, amelyet **2016. április 30-ig** elküldhettek a **joghistoria@gmail.com** e-mail címére. A helyes megfejtést beküldők között értékes könyvjutalmat, illetve könyvutalványt sorsolunk ki.

1. Első Anjou-házi uralkodónk nevének második tagja.
2. Az öröklés legáltalánosabb és leggyakrabban érvényesülő rendje.
3. A latin *mutuum* kifejezés magyar megfelelője.
4. Az özvegy azon joga, mely alapján férje vagyonából külön vagyoni ellátást igényelhetett.
5. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának enyhe fokozata a Csemegi-kódex szerint.

2016. februári számunk alkotmány- jogtörténeti rejtvényének megfejtése: **ALKOTMÁNY.**

A februári rejtvény győztese: **Kocsárdy Nóra.** Gratulálunk!

Az ELTE
Állam- és Jogtudományi Kar
Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszéke

TANULMÁNYI VERSENYT HIRDET

első évfolyamos hallgatók számára.

YOU MAJT WIN?

Az I-III. helyezettek a tanév végi
Magyar Alkotmány- és Jegtörténet
alapvizsgára megajánlott jeles érdemjegyet
kapnak.

A jelentkezés határideje:
2016. ÁPRILIS 12. (KEDD) 24:00

A verseny időpontja:
2016. ÁPRILIS 19. (KEDD) 11:20 ÉS 18:00

Bővebb felvilágosítás:
dr. Képesy Imre
kepesy.imre@ajk.elte.hu

WWW.MAJT.HU

facebook.hu/joghistoria

majt.hu

issuu.com/joghistoria

eltereader.hu

A FOLYÓIRAT A FENTI OLDALAKON DIGITÁLISAN SZÍNES VÁLTOZATBAN IS ELÉRHETŐ.

ELTE **ÁJK**
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

májt § tdk
MAGYAR ALKOTMÁNY- ÉS JOGTÖRTÉNETI
TUDOMÁNYOS DIÁKKÖR